Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-һээ гарана

Олониитын-политическэ газетэ

1991 июнь 18 вторник № 118 (18241)

сэн 6 мүн.

Республикымнай ажалай үдэр

ДҮҮРЭНЭЭР ХЭРЭГЛЭХЭ

...ажахыда ниитын ма-...жэлгэ дүүрэжэ, зунай ...ин хаһа эхилбэ. Энэ ...ааар, аша үрэ эхэ-...рэглэжэ, малай ашаг ...ршэлүүлхэ гэхэ тон болобо. Районой ажа-...мүнөө үедэ гол түлэб ...зуһалангуудтаа гар-...он ажахынууд залуу ...одо малаа холын бэлэ-...хада үулын шэмэтэй ногоондо гаргаба. Ажахынгаа түбһөө 40—50 модоной газарта абаашагдаһан малшад бии. Район соо бүхыдөө залуу малай 52 гүүртэ холын бэлшээридэ гаранхай. Гол түлэб шахан таргалуулагдаха мал юм. Намарай үедэ тэдэ мяханда туша-агдаха.

Малай үбэлжэлгын зарим тэды дүнгүүдые хаража үзэхэдэ балай һайрхажархихаар юумэн бэлдэгдэһэн тэжээлэй шанар муу байгаа. Гаксал Булюутын совхоз үбэлэй үедэ һү һаалияа дээшэлүүлжэ шадаһан байха юм. Гадна бии байгаа арга боломжонуудаа ажахынууд, һу һаалиин фермэнүүдэй коллективүүд дүүрэн хэрэглэжэ шадаагүй.

Мүнөө үедэ районой һу һаалиин 30 фермэнүүдэй хахадынь зуһаландаа гаранхай. Эндэ байра байдалынь яһала түхеэрэгдэнхэй. Малай байра заһабарилагдаа, һу хүргэхэ түхеэрэлгэнүүд тодхогдонхой. Һаалишадые зөөхэ автобус, автомашина үгтэнхэй. Зарим ажахынүүдта фермэнүүдэй дэргэдэ һайжаруулагдаһан бэлшээри байгуулагданхай юм. Хабарай үедэ үрэжэлыень һайжаруулха худэлмэри хэгдэжэ, уһалагдаа. Тиигээдшье энэ жэлдэ шиг нойтондо гомдохо ушар үгы. Юуб гэхэдэ, һаянай хура бороо орожол байна. Хаа хаанагүй ногоон һайн. Энээнэй үрэ гэхэдэ, һүүлэй арба гаран үдэр соо һу һаали нэмээ.

Зунай энэ һайн үеые алдангүй, байгаа арга боломжонуудаа дүүрэн хэрэглэжэ, эндэ ажаллажа байһан зониие үндэр бүтээсэтэ ажалда элсүүлжэ шадаһан ажахынууд илаха.

П. БОРИСОВ.

Бэшүүрэй район.

ҮРИ АРЬБАДХАНА

...соо һу һаалияа доошолуулаагүй коллективүүд үсөөн ...эй үедэ тэжээлээр һайнаар хонгагдаһан, худэлмэриеэ ...ахидхэжэ шадаһан коллективүүд лэ һайн үрэ дүн ...байна. Жэшээнь, «Забайкалец» совхозой Шэнэ ком-...коллектив энэ эниие гэршэлнэ.

...омплекс һаамхай үнеэдые харууһалхаһаа гадна тугал-...тулжүүлжэ, гунжад болгодог, эрэ бүрүүнүүдые ша-...алуулдаг шэглэлтэй юм. Үбэлэй үедэ, мүнөөшье эн-...алишад һу абалгаяа багашье дсошолуулаагүй. Харин ...ынай зулгэ ногоондо гарахадаа, бүри ехэ болгожо, ...амжалтануудаа арьбадхажа байна. Жэлэй эхинһээ ...нгэрэн табан һара соо комплексын һаалишад үнеэн ...үедэ һу һаагаа. Бэрхэ һаалишад Ф. А. ...М. М. Е. Антонова гэгшэд үнеэн бүриһөө 1150 кило-...ранхай.

...үедэ һу һаалиин доошолоогүй байһандань, тэжээл ...В. Н. Муликов, Л. Д. Калашников, В. А. Реутов ...оролдолго ехэ.

...комплексын мал гурбан газар таражэ, Түгнын талын ...и гаранхай. Энэ жэлдэ ногоон һайн. Һаам хараа ...ршэлжэ байна.

...Шэбэрэй район.

В. ШИРДАРМАЕВ.

ҮГЭРСЭ УРГУУЛНА

«Ильинский» совхозой теплицын комбинат 5 мянган дүрбэлжэн метр талмай эзэлдэг юм. Һүүлэй хоёр жэлэй туршада үйлэдбэриин эрхэ байдал эрид һайжаруулагдаһан байна. Эл-дэб түмэр түдэгэнөө, бог шоройһоо сэбэрлэгдэжэ, теплицэ шэллэгдээ, түмэр соргонууд хабсаргагдаа. Мүнөө бүхы табан теплицэ соо үгэрсэ ургуулагдана.

— Мартын һүүл багаар үгэрсэ газарта һуулгаа һэмди,—гэжэ овощ ургуулагша Р. Р. Раева хэлэнэ.— Тиин майн эхеэр 300 гаран килограмм ургаса абаабди. Энэ ургасаяа хүүгэдэй саадуудта эльгээгээ һэмди. Мүнөө неделидээ 1 тонкоһоо үлүү үгэрсэ хурлажа, Прибайкалиин райпогой, Селенгинскын, Бабушкинай ОРС-нуудай магазинуудта эльгээнэбди.

Энэ комбинадта ажалладаг худэлмэрилэгшэдтэ элдэб хүнгэлэлтэнүүд хэгдэнэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ 1 центнер ургасын түлөө 6 түхэриг нэмэлтэ түлбэри хэгдэдэг байһан һаа, байгша ондо 10 түхэриг түлэгдэнэ. Ехэ шиг нойтотой газарта худэлдэг һэн туладань һүн түлөөһэгүйгөөр үгтэнэ.

Тус ажахыда дүршэл шадабаритай худэлмэрилэгшэд ажаллана. Овощ ургуулагшад А. В. Горина, И. И. Матренкина, З. Ф. Шашарова, Л. Д. Макарова гэгшэд һайнаар худэлнэ.

Т. НАГАЕВА.

Прибайкалиин район.

КОМАНДИРОВКЫН ГАРГАШАНУУД БУСААГДАХАНЬ

1991 оной майн 17-до баталан абаһан тогтоолой ёһоор, предприяти, эмхи зургаануудай худэлмэрилэгшэдэй командировкодо ошожо, хэһэн нэмэлтэ гаргашанууд тэдэнэртэ иимээр бусааха хэмжээн тогтоогдоо (нэгэ үдэр командировкодо байһанай түлөө):

Москва, Ленинград, Киев, Минск, Ташкент, Алма-Ата, Тбилиси, Баку, Вильнюс, Кишинев, Ригэ, Бишкек, Душанбе, Ереван, Ашхабад, Таллинн—25 түхэриг.

Бусад хото, тосхоонуудта — 20 түхэриг.

Бодото дээрээ хэгдэһэн гаргашаануудые үнэмшэлһэн документгүйгөөр дээрэ нэгэгдэгшэ гаргашанууд бусаагдаха юм.

Бюджедһээ мүнгэ зөөреэр хангагдадаг предприяти, эмхи зургаануудай худэлмэрилэгшэдэй командировкодо хэһэн нэмэлтэ гаргашанууд предприяти, эмхи зургаануудта үгтэһэн мүнгэнэй хэм хэмжээн соо 1991 ондо түлэгдэхэ байна.

«Рознично үнэ сэнгүүдэй реформотой зохилдуулан, хүн зоной социальна байдал хамгаалгые шангадхаха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд» тухай СССР-эй Министрнүүдэй кабинедэй жээтэ заседани зорюулагдаба.

1988—1990 онуудта оборонно ба машина бүтээлгын комплекснуудай агропромышленна комплексын болбосоруулгын һалбаринуудай хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэрилгые ехэ болгоһон байгаашье һаань, эдэ һалбаринуудые мүнөөнэй технологическа түхеэрэлгэр хангаха талаар байдал һайжараагүй гэжэ тэмдэглэбэ.

Зарим янзын машина болон агрегадуудые үйлэдбэрилхэ талаар уялгануд дүүргэдэнэгүй. Технологическа линиинүүд хүсэд бэшээр асаргана, предприятинууд ажахын хэлсэнүүдые баталхаяа арсана.

1991 оной ургасые гээлтэ хоролтодо орууланГүй буйлуулгада шухала удха шанар олгохо зуураа, хүдөө ажахын продукци болбосоруулха предприятинуудые ашаглалгада оруулха талаар агропромышленна комплексын предприятинууд болон эмхи зургаануудай республиканска ба нютагай зургаануудай хүсэлэл ороолдолгонуудые элсүүлхэ шухала гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй кабинет тоолобо.

СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ КАБИНЕДТЭ

Агропромышленна комплексын болбосоруулгын һалбаринуудые үндэһөөрнь шэнэдхэхэ талаар СССР-эй правительствын гол шиидхэбэринүүд үшөө 1987 оной ноябрьда абтаһан гэжэ мэдээжэ. 1995 он болотор агропромышленна комплексын болбосоруулгын һалбаринуудта 36,8 миллиард түхэригэй хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэрилжэ эльгээхэ гэжэ хараалагдаһан байгаа.

Эдэ шиидхэбэринүүдэй хэр дүүргэгдэжэ байһаниие шалгаха асуудалнуудта СССР-эй Министрнүүдэй кабинедэй эл-

КОМАНДИРОВКЫН ГАРГАШАНУУД БУСААГДАХАНЬ

...ааһан тогтоолой ёһоор, предприяти, эмхи зургаануудай худэлмэрилэгшэдэй командировкодо ошожо, хэһэн нэмэлтэ гаргашанууд тэдэнэртэ иимээр бусааха хэмжээн тогтоогдоо (нэгэ үдэр командировкодо байһанай түлөө):

Москва, Ленинград, Киев, Минск, Ташкент, Алма-Ата, Тбилиси, Баку, Вильнюс, Кишинев, Ригэ, Бишкек, Душанбе, Ереван, Ашхабад, Таллинн—25 түхэриг.

Бусад хото, тосхоонуудта — 20 түхэриг.

Бодото дээрээ хэгдэһэн гаргашаануудые үнэмшэлһэн документгүйгөөр дээрэ нэгэгдэгшэ гаргашанууд бусаагдаха юм.

Бюджедһээ мүнгэ зөөреэр хангагдадаг предприяти, эмхи зургаануудай худэлмэрилэгшэдэй командировкодо хэһэн нэмэлтэ гаргашанууд предприяти, эмхи зургаануудта үгтэһэн мүнгэнэй хэм хэмжээн соо 1991 ондо түлэгдэхэ байна.

ҮМСЭЛЭЛГЫН АСУУДАЛААР ЗҮБЛӨӨН

Июнийн 15-да Кремль соо СССР-эй Президент М. С. Горбачевой түрүүлэлгэ доро үнгэргэдэһэн зүблөөндэ хаба-дагшад шэнэ түхэлэй экономико бүрилдүүлхэ — зөөриие үмсэлхэ үндэһэн шухала асуудалнуудые бүхы талаһаань хаража үзэбэ. Эрдэмтэд, хэдэ хэдэн томо предприятинуудай мэргэжэлтэд, Верховно Советдүүдэй депутатууд, СССР-эй Министрнүүдэй кабинедэй ба РСФСР-эй правительствын, ороной республикануудай правительствануудай хүтэлбэрилэгшэд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадаба.

СССР-эй Премьер-министрэй нэгэдэхи орлогшо, экономикын талаар союзна министерствын толгойлогшо В. И. Щербаков дэлгэрэнгы мэдээсэл хэбэ. Удаань үгэ хэлэлгэ эхилээ.

Зүбшэн хэлсэгдэжэ байгаа асуудалнуудай ерёо ба шухала байгаашье һаань, сугларагшад элдэб, заримлаа тад зүрюу хандасануud болон хараа бодолнуудые ехэ анхаралтайгаар хаража үзэбэ. Зүблөөндэ хабаадагшадай хахад шахуу хубинь — 20 хүн үгэ хэлээ.

Зөөриие гүрэнэй бэшэ болгохо, ороН дотор хүнүүдэй аша туһада шэглүүлэгдэһэн холимол экономико байгуулха онол арганууудтай холбоотой асуудалнууд гол анхаралда байба.

СССР-эй Президент үгэ буляалдалгын дүнгүүдые согсолходоо, ороной хуби заяанай, тэрэнэй эрхэтэдэй ерээдүйн дулдыдаха харюусалгатай шиидхэбэринүүд абтана гэжэ онсолон тэмдэглэбэ. Зөөриие үмсын болгоходоо, арад зондо ойлгосотой байхаар бэелүүлхэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ хэлэбэ. Тиигээ һаа, бүхы һалбаринуудта ажалай ашаг үрэ дэшэлүүлхэ эрхэ нүхэсэл байгуулагдаха.

ДАЙНАЙ ВЕТЕРАНУУДТА

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилһээр 50 жэлэй ойн дүтэлжэ байһантай дашарамдуулан, СССР-эй Улаан Хэрээһэнэй ба Улаан-Хахад һарын булгэмүүдэй холбооной гүйсэдхэм ороной олониитэдэ хандажа, ветерануудта — госпитальнуудта аргалуулжа байгшадта хамтын анхарал ороолдолго үзүүлхэ ябуулга үнгэргэхые үреалба.

Дайнай ветерануud үндэр наһатай болоо гэжэ Хандалга соонь хэлэгдэнэ. Фронт дээрэ, партизанска отрядуудта ба подполидо байһантайнь холбоотой үбшэнгүүдынь һүнэржэ, тэдэнэй бэе муудажа эхилээ.

Дайнда хабаадаһан олон хүнүүд мүнөө үедэ аргалуулжа байнхай. Тиимэһээ энэ гашуудалта удэрэй урда аргалуулгын палатануудта ерэжэ, ветерануудта дурасхаалай бэлэгүүдые барюулхые гүйсэдком уряална.

Ветерануудай удаадахи үеын совет хүнүүд энэрхы сэдьхэлэй ябуулгада хамтаараа хабаадажа, «Хэншье, юуншье мартагдаагүй». «Бидэ тэдэнэй урда айхабтар ехэ үритэйбди» гэжэ бүхы хүн түрэлтэндэ мэдүүлнэ гээд документ соо онсолон заагдана.

КОСМОНАВТНУУДТАЙ УУЛЗАЛГА

ЗВЕЗДНО хото (Московско область). (ТАСС). Газартаа бусаһан 8-дахи гол экспедициин гэшүүд Виктор Афанасьев болон Муса Манаров, мүн тэрэшэлэн Великобританиин түлөөлэгшэ космонавт - шэнжэлэгшэ Хелен Шарман Ю. А. Гагаринай нэрэмжэтэ Космонавтнуудые бэлдэхэ түбэй мэргэжэлтэдтэй, тэдэниие ниидэлгэдэ бэлдэһэн бүхы хүнүүдтэй уулзаба.

Космонавтнууд Ю. А. Гагаринай хүшөөдэ сэсэгүүдые табяа.

Удаань митинг болобо. СССР-эй Главкосмосой начальник А. И. Дунаев болон бусад тэрэн дээрэ үгэ хэлэхэдэ, хараалагдаһан программа амжалтатайгаар дүүргэһээрнь космонавтнуудые халуунаар амаршалба. Советбританиин энэ ниидэлгэ манай оронуудай хоорондо харилсаа холбоо хүгжөөлгэдэ горитой хуби болоо, хари эрдэм шэнжэлгын «Мир» комплекс дээрэ Виктор Афанасьев Муса Манаров хоёрой 175 үдэр үргэлжэлһэн экспедиции замбуулинай технологиин талаар шэнэ үрэ дүнгүүдые үгөө гэжэ тэмдэглэгдээ.

Амаршалһанайнь түлөө сугларагшадта баяр хүргөөд, космонавтнууд ниидэлгын дүнгүүд тухай хөөрэжэ үгөө. Замбуулинда үнгэргэдэһэн олохон шэнжэлгэнүүд болон туршалгануud, мүн тэрэшэлэн станциин газаа тээ хэгдэһэн хабсаргалгын худэлмэри ехэ удха шанартай байха гэжэ тэдэнэр онсолон тэмдэглэбэ.

ШЭНЭ АГЕНТСТВО

Экономическа ба худалдаа наймаанай шэнэ һониниудые суглуулжа, олондо дэлгэрүүлхэ ажалтай мэдээсэлэй шэнэ агентство Советскэ Союзда байгуулагдаа. Экономическа шэнэ һониной тус агентство (АЭН) акционернэ бүлгэм шэнгээр байгуулагдаа юм.

Уставаар хараалагдаһан тэрэнэй мүнгэн зөөри — 32 миллион түхэриг тус тустаа 100 мянган түхэриг сэнтэй 320 акцида хүбаагданхай. Саашадаа тэрэнь нилээн нэмэгдэхээр түсэблэгдэнэ. Тус агентствые эмхидхэһэн ехэ акционернүүдэй тоодо Россин эд бараанай - түүхэй эдэй биржэ, Москвагай түбэй фондын биржэ, орон соогоо мэдээжэ компьютернэ «Аквариус системэ интеграл» фирмэ ороллсоно. Тус фирмын Ивановска областийн Шуя хотодо завод жэлдэ 120 мянган машина бүтээхэ аргатай.

СССР-тэ ба хилын саана экономическа болон худалдаа наймаанай мэдээсэл, мүн тэрэшэлэн экономикын байдалда нүлөөлдэг политическэ мэдээсэл тарааха, үйлэдбэриин ба хэблэлэй ажал ябуулга эрхилхэ, технологическа линиинүүдые бүтээхэ гээшэ тус бүлгэмэй зорилго болохо юм.

ОНСО БАЙДАЛ СОНОСХОГДОБО

МАХАЧКАЛА. (ТАСС). Дагестанай ниислэл хотодо июниин 14-һөө онсо байдал соносхогдобо. Июниин 13-най үдэшэ орой ДССР-эй Верховно Советдэй сессиин заседани яаралтайгаар эмхидхэгдэжэ иимэ шиидхэбэри абтаа юм.

Энэ үдэр һүэгшэ мусульмануудай булэг хулигануud ДССР-эй Министрнүүдэй Советдэй байшангые булимтаран абаха зорилготойгоор тэрээндэ добтолһон байгаа. Милициин худэлмэрилэгшэд болон омоновецуудай отрядуud эрид шууд хэмжээнүүдые абажа, правительствын байшанһаа тэдэниие холодуулһан байха юм. Гэбэшье энээгээр дүүрээгүй. Мүргэл хэхэ дуратай 10 мянга гаран хүнүүдтэ Меккэдэ ошохыень зүбшөөхэ, ябалгынь гаргашануудай үнэ сэнгые 3 мянган түхэриг хүрэтэр хороохо эрилтэ һүэглэгшэд табиһан зандаа.

Эдэ асуудалнуудай республикын правительствын эрхэ мэдэлдэ ородоггүй дээрэһээ энэ асуудалые СССР-эй Министрнүүдэй кабинет ба РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет шиидхэхэ гэһэн байгаа. Зарим буултануудай хэгдээшье һаань, мусульмануудай эрилтэнүүдые хүсэд хангахын аргагүй юм. Тэдэнэй эрилтэнүүдые хангахын тулада 30 миллионһоо дээшэ түхэриг хэрэгтэй. Тээд Дагестанай Республикын бюджедтэ иимэ мүнгэн үгы юм.

Митингдэ хабаадагшадай элдэбээр занажа, дорожолон хашхарһаниие хараада абан, арадай депутадууд хотодо онсо байдал соносхохо шиидхэбэри абаха баатай болоо һэн. Зарим үйлснүүдтэ солдадуud дежурлана. Милициин постнууд ба патрулиин отрядуud олон болгогдоо. Бронетранспортернуудай взвод Дагестанай ниислэлэй гол үйлсые хамгаална. Талмай дээрэ митингын болюулагдаашье һаань, һүэглэгшэд үшөөл таранагүй. Байдалынь бүхы дээрээ тогтонижоржо эхилээ.

Махачкалада онсо байдал һара үгрэлжэлхэ юм. Хэрэгтэй болоо һаань, республикын бусад хото городуудта иимэрхүү хэмжээнүүд абтаха гээд ДССР-эй Верховно Советэй сесси дээрэ онсолон заагдаа.

(ТАСС).

ИЮНИИН 22—ДУРАСХААЛАЙ ҮДЭР

Июниин 22-ые дайнда хохидогшодой бүгэдэ арадай дурасхаалай үдэр гэжэ соносхохо тухай тогтоол Украйнын ССР-эй Верховно Советэй Президиум баталан абаба.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилһээр 50 жэлэй ойдо, мүн Украинада партизан болон подпольно худэлөө эмхидхэлгэдэ зорюулагдаһан хэмжээ ябуулганууд тус документээр тодорхойлогдобо. Хүнүүдые, нэн түрүүн залуушуулые Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, арадай түүхэтэ дурасхаалые хамгаалха, республикада эрхэтэдэй эбтэй эетэй байдал хангаха гээшэ тэрэнэй зорилго болоно.

«Хани нухэсэл» гэһэн эб найрамдалай жагсаал республикада үнгэргэхэ, дайнай ветерануудай, инвалидуудай, нүхэрнөө хахасаһан эхэнэрнүүдэй гэр байрын эрхэ байдалые һайжаруулха талаар хэмжээнүүд абтахаар хараалагдана.

[УкраинформТАСС].

Үдэр бүхэнөө—үндэр ургасада

ЭМХИТЭЙГЭЭР, БҮТЭЭСЭТЭЙГЭЭР

...рай үрэжэл һайжаруулхаар байгша оной апрелийн эхинхийн эсэс болотор соносхогдоһон габшагай хоёр һарын ...дүүрэбэ. Республикымнай ажахынуудай луговодуудыг ...аторнууд энэ хугасаа соо хэгдэһэн худэлмэриингээ ...ые согсолжо, зэргэсүүлжэ захаланхай.

...ралист Владимир Жигжитовэй асуудалнуудта үйлэдбэ-...барилга-ашаглалгын «Бурятгидромелиорация» нэгэдэлэй ...нигай орлогшо М. М. Машуков харюусана.

...хаил Матвеевич, газа-...жэл һайжаруулха габ-...хоёр һарада хэгдэнэн ...риин дүнгүүдые тобшо ...р согсолжо үгыт?

...ж жэлэймнай хабар, зу-...урдынхиһаа ондоохон ...Хура бороотой, зарим ...та саһаншье ...роод абаа. Сагай ула-...ригжэ наашалһанда га-...ай хүрьһэн нилээд шийг-...арилга хэхэдэ, ногоо-...ажада таарамжатай бай-...етын корреспондент Праведников ...абижа болох ...ью номерто...

...ой хоёрой ...ургэнхэй. ...ядай телевиде...гүйсэбэ. Энэ ...ааһан Евгений ...репортаж. Сан...етын корреспондент Праведников ...абижа болох хүйтэн байжа ургаса ...ью номертодые мэдэхэгээ.

...манай эндэхи байгаа-...ой ошохо бүри хубил-...ай болонхой гэшэ. ...жэлнүүдтэ дулаархань ...ий юм. Энэ жэлдэшье ...ой хүйтэн байба. Нюта-...ай байгаалиин сагай ула-...ийнаар мэдэхэ боло-...ашад луговодуud саа-...мар үдэрнүүдэй хүрэ-...ыень хүлеэнхэй, най-...ийдэнхэй байгаа. Тоб-...ой сабшаһан, поли дээ-...ихэ худэлмэрээ ехээр ...игүй, сагай уларилай «зөөлэрхые» хүлеэгээл хэбэртэй.

Үнгэрһэн энэ хугасаа соо 12 090 гектар хахалагдадаг газар, 78 047 гектар сабшалан, 14 267 гектар бэлшээри, 602 гектар үрэ жэмэсэй саад нэгэ дахин уһалаа гэхэ гү, али нөдондо энэ үедэ хэгдээд байһан худэлмэриингөө хэмжээе нилээд үлүүлһэн байха юм. Хэрбээ нөдондо энэ үедэ 322 гектар хахалагдадаг газар хоёр дахин уһалһан. Һаа, байгша ондо 804 гектарай поли ундалуулагдаа. Тиихэдэ 14 578 гектар сабшалан, 1728 гектар бэлшээри хоёр дахин уһалагдажа үрдигдэбэ.

Республика доторнай бэлэн болгогдоһон 516 бүлүүр станцинуудай 214-ниинь худэлгэгдэжэ, һубаг, ханаабаар гол, горхоной уһа залаха аргагүй 20 052 гектар добо, дээрэ газараа уһалһан байна. Мүн уһа сасаха түхеэрэлгэнүүд саг соогоо хүдэлгэгдөө гээд тэмдэглэлтэй.

— Газар уһалхын хажуугаар хүрьһэнь дээгүүрнь һайжаруулха культуртехническэ худэлмэри, нег шэбэ гаргажа тараяха ажал ябуулагдаа.

— Иимэ ажал эмхидхэжэ ябуулангүйгөөр баян ургаса ургуулхань хүшэр байха. Тиимэһээ хоёр һарын туршада 71 220 гектарай сабшалан бог бүртагһаа сэбэрлэгдээ, 45 060 гектарай намагшажа хубхэнтэһэн газарай хүрьһэн борнойлогдожо соолгодоо. Гадна 1756 гектарай дошо дэгнүүлтэй газар дисктэй борнойгоор борнойлогдобо. Мүн 1635 гектар газарай нюруу жэгдэлэгдээ. Ямсын болон ниитын адууһа малай зундаа сабшалан, хаданда орожо бэлшэхэгүйгөөр 142,9 километрэй посхоод шэнээр бариглаа.

Хоёр һарын болзор соо диклэнхи районуудта хараалагдаһан худэлмэринь эмхитэйгээр, бүтээсэтэйгээр ябуулагдаба. Жэшээлбэл, Баргажанай, Бэшүүрэй, Загарайн, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалиин, Хориин районуудай луговодуud, мелиораторнуud гидротехнэрэлгэнүүдээ, һубаг, ханаабуудаа, залуур, хаалтануудаа заһабарилжа түгэс бэлэн болгожо үрдиһэндөө газараа, илангаяа сабшалангаа уһалха түсэбөө сум дүүргээ. Хахалагдадаг газар уһалха даабаринь Хурамхаанай райондо бэлэлүүлэгдэбэ. Тиихэдэ бэлшээри уһалха худэлмэри Хэжэнгын, Хориин райондо урагшатай байгаа. Тэрэшэлэн Ивалгын, Ярууныи, Сэлэнгын райондо энэ худэлмэри урдынхиһаа үргэнөөр ябуулагдаһан байна.

Хахалагдаһан газар, бэлшээриеэ хоёрдохёо уһалха худэлмэри шархуулгаар үнгэргэгдөө. Зугоор сабшалангаа луговодуud заабол хоёр дахин уһалжа абахаар шиидэһэн байна. Иимэ худэлмэри Загарайн, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Хориин райондо үргэнөөр эмхидхэгдээ.

Республикымнай ажахынуудай луговодуудай, ургаса ургуулагшадай түлэг газараа уһалха үеэр саһан, хура бороо хаа-хаанагүй орожо, газарай хүрьһэ хүсэд шиигтүүлээ. Энэ үедэ олон ажахынуудыг газар уһалха худэлмэрээ зогсоохо баатай болоо юм. Ушарынь хадаа газарай хүрьһэн зарим участогуудаар намаг налхи болотороо шиигтээд байгаа бшуу. Хэмһэ, нормоһоо үлүү шиигтүүлэгдэһэн полидо илангаяа трактор, машинануудаар ажаллахын аргагүй байгаа. Тиихэдэ нормоһоо үлүү шиигтэһэн сабшалан намаг налхи боложо, ногоонойнь шанар доошолхо байна ха юм.

— Хура бороогой, саһанай орожо, сагай уларилай таарамжатай болоод байхада луговодуud, механизаторнуud гар һула һуугаагүй юм ааб даа.

— Одоол энэ үедэ сабшалан, поли болон бэлшээриеэ бог бүртагһаа, шулуу шохойһоо сэбэрлэхэ худэлмэрээ үргэнөөр ябуулаа. Хурамхаанай, Хэжэнгын, Эдэн райондо туд бүрез 9—10 мянган гектарай сабшалан бог бүртагһаа сэбэрлэгдэбэ. Тиихэдэ Эдэн, Хурамхаанай районой ажахынуудта намагшажа хубхэнтэһэн 6700—8700 гектар газарай хүрьһэн борнойлогдожо соолгодоо.

— Энэ жэлдэ үнгэрэгдэнэн габшагай хоёр һара урда жэлнүүдэйхиһээ юугээрээ илгаатай байба гээшэб.

— Илгаа гү? Мүнөө үедэ ажалай эмхидхэлдэ арендиз харилсаанай улам дэлгэржэ байһаниинь эли байба. Тодорхойлбол, илангаяа арендаторнуud; газар даажа абаһан кооператив болон таряашанай ажахынууд үбһэ ногооной, таряанай, тэжээлэй үргамалнуудай, тогтууритай баян ургаса ургуулхын түлөө ехэ ороолдолго гаргаа. Газартаа эзэн ёһоор хандадаг болоһониинь эндэ элирээ ха юм. Шадаал һаа, хоёр һара соо хүрьһэнэйнь үрэжэлые һайжаруулжа, хүсэд хүрэхөөр ундалуулхые ороолдоһон байна. Нег шэбэ, минеральна үтэгжүүлгэ байһан соонь оруулаа. Мүн һайн шанартай ногоо таряа гээшэ.

— Соносхогдоһон хоёр һарын болзорэй дүүрэхэдэ энэ ажалынь эрхигдобо гү?

— Үгы. Илангаяа луговодуud сабшалангаа уһалһан зандаа. Бүлүүр станцинуud, уһа сасаха түхеэрэлгэнүүд худэлгэгдэнэ. Тэжээлэй ургамалнуудые таригшад плантацияа харууһалаа ааб даа. Ажал ехэ даа. Сагай ошоошье һаань, эдэнэрнай тэнгэриин «шарайе» үдэр бүхэндэ адаглажа, баян ургаса ургуулжа абаха тэмсэлээ ургөөр ябуулна гээшэл даа.

Үндэр бүхэнөө—үндэр ургасада

ЭМХИТЭЙГЭЭР, БҮТЭЭСЭТЭЙГЭЭР

...рай үрэжэл һайжаруулхаар байгша оной апрелийн эхинхийн эсэс болотор соносхогдоһон габшагай хоёр һарын ...дүүрэбэ. Республикымнай ажахынуудай луговодуud, ...аторнууд энэ хугасаа соо хэгдэһэн худэлмэриингээ ...ые согсолжо, зэргэсүүлжэ захаланхай.

...ралист Владимир Жигжитовэй асуудалнуудта үйлэдбэ-...барилга-ашаглалгын «Бурятгидромелиорация» нэгэдэлэй ...нигай орлогшо М. М. Машуков харюусана.

...хаил Матвеевич, газа-...жэл һайжаруулха габ-...хоёр һарада хэгдэнэн ...риин дүнгүүдые тобшо ...р согсолжо үгыт?

...ж жэлэймнай хабар, зу-...урдынхиһаа ондоохон ...Хура бороотой, зарим ...та саһаншье ...роод абаа. Сагай ула-...ригжэ наашалһанда га-...ай хүрьһэн нилээд шийг-...арилга хэхэдэ, ногоо-...ажада таарамжатай бай-...етын корреспондент Праведников ...абижа болох ...ью номерто...

...ой хоёрой ...ургэнхэй. ...ядай телевиде...гүйсэбэ. Энэ ...ааһан Евгений ...репортаж. Сан...етын корреспондент Праведников ...абижа болох хүйтэн байжа ургаса ...ью номертодые мэдэхэгээ.

...манай эндэхи байгаа-...ой ошохо бүри хубил-...ай болонхой гэшэ. ...жэлнүүдтэ дулаархань ...ий юм. Энэ жэлдэшье ...ой хүйтэн байба. Нюта-...ай байгаалиин сагай ула-...ийнаар мэдэхэ боло-...ашад луговодуud саа-...мар үдэрнүүдэй хүрэ-...ыень хүлеэнхэй, най-...ийдэнхэй байгаа. Тоб-...ой сабшаһан, поли дээ-...ихэ худэлмэрээ ехээр ...игүй, сагай уларилай «зөөлэрхые» хүлеэгээл хэбэртэй.

Үнгэрһэн энэ хугасаа соо 12 090 гектар хахалагдадаг газар, 78 047 гектар сабшалан, 14 267 гектар бэлшээри, 602 гектар үрэ жэмэсэй саад нэгэ дахин уһалаа гэхэ гү, али нөдондо энэ үедэ хэгдээд байһан худэлмэриингөө хэмжээе нилээд үлүүлһэн байха юм. Хэрбээ нөдондо энэ үедэ 322 гектар хахалагдадаг газар хоёр дахин уһалһан. Һаа, байгша ондо 804 гектарай поли ундалуулагдаа. Тиихэдэ 14 578 гектар сабшалан, 1728 гектар бэлшээри хоёр дахин уһалагдажа үрдигдэбэ.

Республика доторнай бэлэн болгогдоһон 516 бүлүүр станцинуудай 214-ниинь худэлгэгдэжэ, һубаг, ханаабаар гол, горхоной уһа залаха аргагүй 20 052 гектар добо, дээрэ газараа уһалһан байна. Мүн уһа сасаха түхеэрэлгэнүүд саг соогоо худэлгэгдөө гээд тэмдэглэлтэй.

— Газар уһалхын хажуугаар хүрьһэнь дээгүүрнь һайжаруулха культуртехническэ худэлмэри, нег шэбэ гаргажа тараяха ажал ябуулагдаа.

— Иимэ ажал эмхидхэжэ ябуулангүйгөөр баян ургаса ургуулхань хүшэр байха. Тиимэһээ хоёр һарын туршада 71 220 гектарай сабшалан бог бүртагһаа сэбэрлэгдээ, 45 060 гектарай намагшажа хубхэнтэһэн газарай хүрьһэн борнойлогдожо соолгодоо. Гадна 1756 гектарай дошо дэгнүүлтэй газар дисктэй борнойгоор борнойлогдобо. Мүн 1635 гектар газарай нюруу жэгдэлэгдээ. Ямсын болон ниитын адууһа малай зундаа сабшалан, хаданда орожо бэлшэхэгүйгөөр 142,9 километрэй посхоод шэнээр бариглаа.

Хоёр һарын болзор соо диклэнхи районуудта хараалагдаһан худэлмэринь эмхитэйгээр, бүтээсэтэйгээр ябуулагдаба. Жэшээлбэл, Баргажанай, Бэшүүрэй, Загарайн, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалиин, Хориин районуудай луговодуud, мелиораторнуud гидротехнэрэлгэнүүдээ, һубаг, ханаабуудаа, залуур, хаалтануудаа заһабарилжа түгэс бэлэн болгожо үрдиһэндөө газараа, илангаяа сабшалангаа уһалха түсэбөө сум дүүргээ. Хахалагдадаг газар уһалха даабаринь Хурамхаанай райондо бэлэлүүлэгдэбэ. Тиихэдэ бэлшээри уһалха худэлмэри Хэжэнгын, Хориин райондо урагшатай байгаа. Тэрэшэлэн Ивалгын, Ярууныи, Сэлэнгын райондо энэ худэлмэри урдынхиһаа үргэнөөр ябуулагдаһан байна.

Хахалагдаһан газар, бэлшээриеэ хоёрдохёо уһалха худэлмэри шархуулгаар үнгэргэгдөө. Зугоор сабшалангаа луговодуud заабол хоёр дахин уһалжа абахаар шиидэһэн байна. Иимэ худэлмэри Загарайн, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Хориин райондо үргэнөөр эмхидхэгдээ.

Республикымнай ажахынуудай луговодуудай, ургаса ургуулагшадай түлэг газараа уһалха үеэр саһан, хура бороо хаа-хаанагүй орожо, газарай хүрьһэ хүсэд шиигтүүлээ. Энэ үедэ олон ажахынуудыг газар уһалха худэлмэрээ зогсоохо баатай болоо юм. Ушарынь хадаа газарай хүрьһэн зарим участогуудаар намаг налхи болотороо шиигтээд байгаа бшуу. Хэмһэ, нормоһоо үлүү шиигтүүлэгдэһэн полидо илангаяа трактор, машинануудаар ажаллахын аргагүй байгаа. Тиихэдэ нормоһоо үлүү шиигтэһэн сабшалан намаг налхи боложо, ногоонойнь шанар доошолхо байна ха юм.

— Хура бороогой, саһанай орожо, сагай уларилай таарамжатай болоод байхада луговодуud, механизаторнуud гар һула һуугаагүй юм ааб даа.

— Одоол энэ үедэ сабшалан, поли болон бэлшээриеэ бог бүртагһаа, шулуу шохойһоо сэбэрлэхэ худэлмэрээ үргэнөөр ябуулаа. Хурамхаанай, Хэжэнгын, Эдэн райондо туд бүрез 9—10 мянган гектарай сабшалан бог бүртагһаа сэбэрлэгдэбэ. Тиихэдэ Эдэн, Хурамхаанай районой ажахынуудта намагшажа хубхэнтэһэн 6700—8700 гектар газарай хүрьһэн борнойлогдожо соолгодоо.

— Энэ жэлдэ үнгэрэгдэнэн габшагай хоёр һара урда жэлнүүдэйхи

Советүүд ба ажабайдал

АРГА БОЛОМЖОНУУДАА ЭЛСҮҮЛХЭ

Гусиноозерскын городской Советдэй сесси һаяхан үнэргэгдэжэ, нүүрһэшэдэй, энергетигүүдэй ажаһуудаг хотын социальна талаар хүгжэлтын асуудал харагдаба. Сессиин хүдэлмэридэ Гусиноозерск хотодо үнэргэгдэһэн Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советдэй нүүдэл заседанида хабаадаһан республикын министерствэнүүдэй, албан зургаануудай, барилгын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд хабаадаа. Гусиноозерскын городской Советдэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ А. В. Черняховский элидхэлхэбэ. Удаань республикын Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшын орлогшо Е. А. Тарасюк Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советдэй нүүдэл заседани дээрэ абтаһан шиидхэбэринүүд түшаа элидхэбэ.

— Манай хото республикын мэдэлэй болоһоор арбаад гаран жэл боложо байна. Энэ хугасаа соо зарим тэдыи юумэн хэгдээ ааб даа,— гэзд А. В. Черняковский элидхэлээ эхилбэ—Гэбэшье энэ хүгжэжэ байһан хотодо түрүүшын эллжэндэ шиидхэгдэхээр болоһон асуудалнууд олон. Һүүлэй жэлнүүдтэ хотодомнай шэнэ заводууд бодхоогдобо. Гусиноозерскын ГРЭС-эй барилга үргэлжэлүүлэгдэнээр. Тиимэһээ хотодо ажаһуугшадые гэр байраар дулаан, мүн сэбэр уһаар хангалга хүшэр болонхой. Гадна социально-сёёлой объектнүүдые барилга унжагайруулагдана. Хүн зониие ажал хүдэлмэридэнь абаашаха, хотын маршрудуудаар ябуулха, ашаа зөөхэ автомобильнууд, автобусууд дуталдана. Ухибүүдэй саадууд үсөөн. Хоёрдохи халаанда һургуулиин бүхы үхибүүдэй 28 процентнь һуралсана.

Нэрэрэшье, хүгжэжэ байһан хотын хүтэлбэрилхы органууудай шиидхэхэ асуудалнууд олон лэ ааб даа. Гэбэшье һүүлэй жэлнүүдтэ хотын томо, томо предприятинуудай тэрэ тоодо Холбоолжоной уурхайн, «Гусиноозерская» шахтын, ГРЭС-эй коллективүүдэй барилгын эршые һуладуулһаниинь хүлисөөөр бэшэ. XII табан жэлэй хугасаада гэр байра бариха түсэб миил 66 процентээр дүүргэгдэһэн байха юм. Хотодо барилга хэдэг 163-дахи ПМК-гай материально-техническэ бааза мүртэйгоор хүгжөөгдөөгүй. Радиозаводые бодхоолон барилгын эмхи гэнтэй гэр байра барилгада һаянайл хабаадуулагданхай. Промышленна предприяти, эмхи бүхэнэй ажахын гуримаар гэр байра бодхоохо хэрэгтэ анхарал хандуулагданагүй. Тиимэһээл энэ жэлэй эхиннһээ хойшо гэр байра ашаглалгада үгтөөгүй байха юм. Энэ хэрэгые саг үргэлжэ хинажа байха уялгаяа Гусиноозерскын городской Совет, горгүйсэдком бэлүүлнэгүй гэзд нүхэр Тарасюк, үгэ хэлэһэн олон депутатууд шүүмжэлһэн байна.

Гэр байрануудые, промышленна предприятинуудые дулаан уһаар, ууралаар хангаха гэзшэ тон шухала асуудалнуудай нэгэниинь болонхой. Гэхэтэй хамта дулаан уһа дамжуулдаг сетьнүүдэй эзэдынь олон дээрэһээ тэдэниие найдамтайгаар хүдэлгэхэ арга боломожонуud олгогдоногүй. Иимэ ушарые усадхахын тула дулаанай сетьнүүдые нэгэн мэдэлтэй болгохо, эндэ хабаатай предприяти, эмхи бүхэн өөһэдынгөө мэдэлэй участок дээрэхи сетьнүүдые һайнаар заһабарилжа, нэгэ эзэндэ дамжуулха зэргэтэй гэһэн шиидхэбэри абтаба.

Гусиноозерск хотын гэр байранууд мүн лэ промышленна предприятинуудай, албан зургаануудай мэдэлдэ байдаг. Тиимэһээ тэдэниие саг болзортонь заһабарилха, оршон тойронхииень болбосон түхэлтэй болгохо хэрэг бирагүйгөөр лэ эмхидхэгдэдэг байха юм. Депутатууд И. Ф. Рогов, И. Т. Григорьев, П. Н. Фортушенко болон бусад городто гэр байрын-коммунальна ажахын нэгэн мэдэлэй эмхи бии болгохо, тус эмхиие материально-техническэ талаар хүсэд хангаха тухай онсолбо.

— Урдань манай городто гэр байрын-коммунальна таһаг гэжэ байһан һааб даа, мүнөө тэрэнэй орондо заһабарилга-барилгын участок эмхидхэгдэнхэй. Тэзд энэ эмхиин хүдэлмэри гэжэ балай хараганагүй. Үйлсэнүүдые асфальтаар хушажа байһан бригадын хүдэлмэри хинагданагүй. Тус участогые хүтэлбэрилдэг А. П. Волковский энэ хэрэгые анхарнагүй, коллективэйнгээ хүдэлмэриие һайжаруулха талаар хэмжэснүүдые абанагүй. Гэр байра заһабарилха зорилготойгоор эмхидхэгдэһэн бишыхан эмхидэ материалнууд, пилорама болон бусад хэрэгсэлнүүд үгы юм. Тэдэниинь барандаа барилгын участогта дамжуулагданхай. Урданай ЖКО-гой баазые гэр байра заһабарилдаг эмхидэ бусаажа үгэхэ хэрэгтэй,—гэжэ депутат И. Ф. Рогов үгэзэ түгэсэбэ.

Буряадай ССР-эй ардай депутат, 2-дохи ПАП-ай филиалай начальник Г. С. Черных хото соохи харгынууд тон муугаар заһабарилагдана, энэ байдалые һайжаруулхын тула Тохой һуринда баригдажа байһан асфальт гаргаха заводой барилгые түргэдхэхэ хэрэгые анхархыень «Бурятавтодор» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэдтэ хандаба. Гадна пассажирнуудые зөөхэ автобусуудые, ашаа зөөхэ автомашиннуудые ПАП-ай филиалда дамжуулха, эндэхи гаражые үргэдхэхэ, автовокзал бариха тухай асуудалнуудые хаража үзэхые һанамжалба.

— Гусиноозерскын ГРЭС-эй хүтэлбэрилэгшэд тэдэнэй мэдэлдэ байһан гэр байрануудые городой гэр байрын-коммунальна эмхидэ дамжуулжархинхай. Тэзд тус эмхидэ станогуудаар, соргонуудаар болоод гэр байра заһабарилгада хэрэгтэй болодог бусад материалнуудаар туһаламжа үзүүлхэ тушаа бодомжолногүй,— гэзд депутат Б. Яковенко шүүмжэлбэ.— Энэ талаар городой бүхы предприяти, эмхинүүдтэ эрилтэ шангаар табигдаха ёһотой. Тиигээл һаа, дулаан уһаар хангаха, гэр байрын-коммунальна ажахы эрхилхэ нэгэн албантай боложо шадахабди.

Депутат И. Т. Григорьев үгэ хэлэхэдээ, городой һургуулинуудай коллективүүдэй хүндэ хүшэр байдалда хүдэлжэ байһан тушаа хэлэбэ. Юньдэхи микрорайондо бодхоогдожо байһан дунда һургуулиин барилга унжагайрна. Энээниие түргэдхэхын тула радиозаводой хүтэлбэрилэгшэд ороллдолго ехээр гаргаха эзргэтэй гэзд тэрэ мэдүүлбэ.

Нүүрһэшэдые, энергетигүүдые эдеэ хоолоор хангаха асуудалда депутадууд В. Ф. Калашников, А. В. Распопин, В. Ф. Яковенко болон бусад анхаралаа хандуулба. Тиихэдээ городой хүн зониие эдеэ хоолоор хангаха талаар Холбоолжоной нүүрһэнэй уурхайн, Гусиноозерскын ГРЭС-эй коллективүүдэй хүдөөгэйхидтэй тогтоожо байһан харилсаанууд тухай, энээндэ дээдын зургаануудай эүгһоо алибаа туһаламжа үзүүлхэ тухай хэлэһэн байнад.

Буряадай ССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министр С. Ф. Иванов сесси дээрэ үгэ хэлэхэдээ, һүүлэй үедэ городто гэмтэ ябадалнуудые хэхэ ушарнууд олошороо, арадай дружинануud, нүхэдэй сүүдүүдэй, архи уулгатай, алкоголизмтай тэмсэхэ комиссинуудай хүдэлмэри хангалтагүйгөөр ябуулагдана гэжэ тэмдэглэбэ. Иимэ байдалые һайжаруулхын тула ажалша коллективүүдэй, депутадуудай үүргые дээшэлүүлхэ тухай тэрэ хэлэһэн байна.

Гусиноозерск хотын саашанхи хүгжэлтэ тухай асуудалда КПСС-эй горкомой нэгдэхин секретарь С. П. Будажапов, архитектор В. А. Андриянов болон бусад анхарал ехээр хандуулба. Олон дабхартай гэрнүүдэнэ гадна коттеджнүүдые, үмсын гэрнүүдые олоор барихаар хараалагдана. Наран, Восточный гэһэн һуринууд бии болохо юм. 1991—1995 онуудай туршада 158 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байра баригдахаар хараалагдана. Хүүгэдэй саадууд, дунда һургуулиин, техническэ мэргэжэл олгодог училищиин, АТС-эй, автовокзалай байшангууд, больница, поликлиникэ, пионерлагерь баригдаха юм.

Гусиноозерск хотын социальна хүгжэлтые хангахын тула эндэхи предприятинуудай, барилгын эмхинүүдэй ажалша коллективүүдэй бухы арга боломжонуудые элсүүлхэ гэһэн шиидхэбэри сесси абаба.

Сессиин хүдэлмэридэ республикын Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов хабаадажа, үгэ хэлэбэ.

С. РИНЧИНОВ.

ХҮДӨӨГЭЙ АЖАЛШАДТА

РСФСР-эй Верховно Советдэй Түрүүлэгшэ Б. Н. Ельцинэй болон РСФСР-эй Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшэ И. С. Силаевай захиралтаар экономикын хүдөө ажахын секторэй тогтуурритай хүдэлмэри хангаха үедэн хэмжээнүүд тодорхойлогдоо гэжэ РСФСР-эй Министрнүүдэй Советдэй мэдээсэлэй таһаг дуулгаба.

Хүдөө ажахын болон Агропромышленна комплексын хэрэглэдэг промышленна продукциин, хүдөөгэйхидтэ үзүүлэгдэдэг хангалтын сэнгүүдэй болон тарифуудай индексацилга мүнөө жэлэй январиин 1-һээ һара бүри бэлүүлэгдэнэ. Май—июнь һараануудта РСФСР-эй Финансын министерство республикын Хүдөө ажахын ба эдеэ хоолой зүйлнүүдэй министерствэдэ 3 миллиард түхэриг, тэрэ тоодо таряашадай (фермернүүдэй) ажахынуудта 60 миллион түхэриг аванс үгэхэ гэжэ тодорхойлогдонхой.

Түрүүшын хахад жэлдэ агропромышленна комплексын объектнүүдэй капитальна барилгада гаргашануудые бүглэхын тулада Хүдөө ажахын ба эдеэ хоолой зүйлнүүдэй министерствэдэ 1, 5 миллиард түхэриг, харин июльһээ эхилжэ һара бүри бодото дээрэ хэгдэһэн гаргашануудай хэмжээгээр мүнгэн хубаарилагдаха.

Хоёрдохи хахад жэлдэ шэнэ рознично сэнгүүдэй тогтоогдоходо, колхоз, совхозуудай болон АПК-гай гарзатадаг предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ үнэтэй болоһоной гаргашануудые харюулха гурим үлоогдэхэ.

1991 оной январиин 1 болотор абтаһан урьһаламжада дээлшэлүүлэгдэһэн процент хэлэхэ тухай заабари болюуда. Үлүү абтаһан мүнгэн ёр долоон хоногой болзо бусаагдаха. Урьһаламжануудтэрэ тоодо хүнгэлэлгэтэй гэһэн һаламжануудые үгэхэ талаар коммерческэ банкнуудай дэлэмэри баһал гуримшуулгын бюджедһээ гадуурхи гаргаха оруулдаг түлбэрин АПК-гай ажахынуud сулеедэжэ, энэ мүнгэниинь юумэнэй үнэтэй болоһоной харгашануудые болгон түлэлгэдэ хэрэглэгдэнэ. Июниин 15-һаа холимол жэлэй сэнгүүд 30 процентдоошолуулагдаха; хүдөө ажахын, тэрэ тоодо заагаһа баригын предприятинуудта продуциингаа 35 процент хүргэхэ хэлсээтэ сэнгүүдээр хүдалхыень эүбшөөгдэбэ.

РосТАСС.

АЛИШЬЕ ТАЛАДАНЬ АША ТУҺАТАЙ

Совет-вьетнам хани харилсаанай асуудалнуудта Вьетнамай эрхэтэдые совет предприятинууд дээрэ ажаллуулха хэрэг онсо һуури эзэлнэ. Эгээл эндэ тус харилсаанай һайн, муу талань эли тодсор харагдаад байдаг.

Гэбэшье правительствануud хоорондын хэлсээнэй баталагдаһанһаа хойшо үнэрэһэн арбан жэлэй туршада һайн талань диилэнхи байна гэзд СССР-тэ байдаг Вьетнамай посольствын ажалай таһагые даавша Дао Кхай Хоан тоолоно. СССР-эй Ажалай болон социальна асуудалнуудай министерство мүн лэ иимэ һанал бодолтой.

Энэ хугасаа соо Вьетнамай 104 мянган хүбүүд, басагад Советскэ Союзда ажаллахаар эльгээгдэһэн байна. Мүнөө совет хэдэн зуугаад предприятинуud дээрэ Вьетнамай 60 мянган шахуу эрхэтэд ажаллана. Хүн зониие болон тэдэнэй ашаае зөөхэ асуудал амжалтатайгаар шиидхэзд байгаа һаа, жэлэй эсэстэ 30 мянган вьетнам ажалшад үлэхэ юм. Хэлсээнэй ёһоор Вьетнамай һүүлшын хүдэлмэришэд 1994 ондо Эхэ орондоо бусаха зэргэтэй.

Тэдэнэй ажалай ашаар хэдэн миллиард түхэригэй зүйлнүүд бүтээн гаргагдана. Вьетнамай залуушуул хүнгэн ба нэхэлгын промышленностьда, машина бүтээн гаргалгада, барилга дээрэ ажалладаг. Совет хүдэлмэрилэгшэдтэл адли тэдэ салин абажа, мүнгөөрөө хэрэгтэй эд бараа худалдан абаха хуулита эрхэтэй юм. Манай орон дотор эд бараанай хомор болоод байһан үедэ хэрэгтэй бараагаа худалдажа абахань хүшэр гэжэ ойлгосотой. Харин СССР-тэ абаһан мүнгээ Вьетнам руу эльгээхын аргагүй, эндээл бухы мүнгээ гаргашалха ёһотой бшуу. Тиимэнээ Вьетнам залуушуул хэрэгтэй эд бараагаа бэдэржэ, заримдаа манай эрхэтэдтэ шөо үзүүлдэг болонхой гээшэ. Орон дотоннай эд бараанай элбэг болохоодо, иимэ асуудалнууд дайралдахаяа болихо юм бээ. Харин мүнөө дээрээ Вьетнамай худэлмэришэдэй абаһан бараае Советскэ Союзһаа нютаг руунь эльгээхэ хэрэг һайжаруулха, хямдаруулха байгаа. Тиигэбэл тэдэнэй журам бэхижэжэ, урматайгаэр ажалладаг болохо бэлэй.

Урдань баталагдаһан хэлсээнэй болзор түгэсэхэ дүтэлөө. Ерэхэ табан жэлдэ вьетнам эрхэтэдые СССР дотор ажалда абаха ёһо гуримууд тухай шэнэ хэлсээнэй проектые мүнөө хоёр тала эдэбхитэйгээр бэлдэжэ байнхай. Советскэ Союзда вьетнам худэлмэришэдые ажаллуулха дуратай предприятинууд үсөөн бэшэ гэжэ сэхыень хэлэхэ хэрэгтэй. Харин Вьетнамда ажалгүй хүнүүд олон байна. Тиимэнээ алишье таладань ашаг үрэтэй хэлсээнэй үндэзи дээрэ вьетнам худэлмэришэдые дэлхэйн олохон гурэнүүдтэ, тэрэ тоодо Советскэ Союзда эльгээхээр түсэб дэнэ гээд Дао Кхай Хуан дэглэнэ.

Шэнэ хэлсээн соо хани рилсаанай дуй дүршэл хада абахаһаа гадуур шэнэ түхэлнүүдые бэлүүлхээр гаргаа. Эгээн шухала гэхэдэ, хоёр гурэнэй продяти болон организацинуud хоорондо сэхэ холбоо байха хэрэгтэй. Мүнөө амжилтай предприятинуудай хоорондо ажахын хэлсээ баталга гаргаа бэлүүлэгдэжэ захалаа. Вьетнам улам нарижуулагдаһан ажахоорондоо тоосохо шэнэ рим хараалагдана. Жэшээлэмаар нэгэ эд бараан Вьетнамда эльгээгдэжэ, тэндэ худалдаха юм. Харин тиигэжэ онгоцо мүнгыень Советскэ Союзда ажаллажа байгаа вьетнам худэлмэришэдтэ хубааха болно.

Совет-вьетнам хани хэлсаан энээгээр лэ дүүрэнгүй шэ. Бэе бэеынгээ соёлоо арадуудай ёһо заншалтай, билган шэнэдхэлгын политай танилсаха хэрэг мүнгө алишье гурэндэ дэлгэрэнгүй. Иимэ харилсаа тоо, бараануud дээрэ харуулхын аргатай. Гэбэшье энэмнай манай нухэсэлэй эгээн һайн таньлоно бшуу.

С. АФОНИН.
ТАСС-ай мэдээлэгч.

АМЖАЛТАНУУДЫЕ ТУЙЛАГТЫ

Гушаад жэлдэ трактористаар худэлжэ ябаһан Баяр Дырдуевич Бадмаев таби нэһанайнгаа ойе тэмдэглэхэнь. Ажалайнь дэбтэр соо оройдоол нэгэл тэмдэглэл бии юм. Яруунын совхоздо трактористаар ажалда абтаһан гэжэ бэшээтэй.

Баяр Дырдуевич нэгэтэ шэлэһэн мэргэжэлээ орхёогүйнь һайшаалтай гээд дахин дабган хэлэе. Уран гартай, ажалдаа нэтэрүү тула олон тракториуудые һэлгэдэггүй. Даажа абаһан техникээ нарин нягтаар ашагладаг дээрэһээ гүрэнэй ехэхэн мүнгэ алмаһан байха.

Хабарай тарилгада, зунай үбнэ тэжээл бэлэдхэлгэдэ, таряа хуряалгада коммунист Бадмаев түрүүлдэг юм. Бригадануудые эмхидхэжэ, шадамараар толгойлдог. Сугтаа худэлһэн зониинь, илангаяа залуушуул, Баяр Дырдуевичтай ябахада, юумэн — урагшатай, олзотой гээд хөөрэлдэдэг. Убһэнэй үедэ тэрэнэй бригадада худэлхэ дуратайшуул олон байдаг.

Жэл бүхэндэ механизаторнуудай мүрысоондэ Б. Д. Бадмаев зэатагүй иладаг юм. Дүрэ зурагнь совхозой Хүндэлэлэй самбарһаа огто буулгагдадаггүй: Райгүйсэдкомой, партиин райкомой Хүндэлэлэй грамотануудаар жэл бүрн шагнагдадаг. Таби нэһанай табсанда хүрэһэн Баяр Дырдуевичые түрэһэн үдэрэорнь амаршалаад, амжалта, жаргал хүсэе.

Э. БУДАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б. Д. Бадмаев.

Авторай фото.

Хонгор һайхан Хориин нютагуудай эгээл эүүн захынхинь болохо, ялагар хүхэ долгинуудаа мэлмэрүүлһэн янза бүриин ехэшье, багашье нуурнуудтай Яруунын нютагуудтай хүршэ хүбөө һуудаг Амгаланта гэжэ тосхон бии юм. Тэрэ «Георгиевский» совхозой гурбадахи отделени болоно. Энэ нютаг хадаа Үдэ голой хойморооё һуурижажа, ой модоор тойроод бүрхөөгдэнхэй, үргэн уужам тала бэлшээриитэй. Тосхоной барууханаар аажамхан ябаяа ялалзуулан, мүн үерлөөд байбал, ямаршье ехэ голһоо дутуурүйгөөр мушхардаг Амгалантын гол Үдэдөө ошожо шудхадаг. Тойроод байһан ой мододнай элдэб ан гуроолөөр, алим жэмэс, һархяаг, байгаалиин хэшэгээр баян юм. Добо гүбэйн ороогоор хада майлын үбэрөөр, халюурма уужам талын бэлшээриие бүрхөөмэ табан хушуун адуу малаа атаржуулан түлжүүлдэг хэр угһаа хойшо амгалан тайбан, ажабайдалтай, дэлгэр тэнюун сэдьхэлтэй, Амгалантынгаа гол шэнги аали намдуухан абари зантай юм. Иимэнээ нютагнайшье Амгаланта гэжэ нэрэтэй болоо гэжэ үбгэд, хүгшэд хэлсэдэг. Эдэ зоной нэгэн болохо юрын лэ ажалша манай үеын хүн Ширапова Мария Батуевна тухай хөөрэхээ һананаб.

Мария Батуевнагай эжынь мүнөө 90 нэһатай болобошье хүнгэн, гэр соохонуураа хүдэлөөд лэ, сайгаа шанажа уухадаад, аша гушанараа үшөөл харалсаһаар, заабаришалһаар һуудаг юм. Энэ үндэр нэһатай хүгшэн эжымнай нэһан соогоо малшанаар, һаалишанаар хүдэлжэ, дайнай үеын хатуу жэлнүүдтэ үри хүүгэдээ гансаараа хараһан, хүмүүжүүлһэн, мүн эрэ хүнэй хэхэ ажалые бүтээжэ, үдэр һүнигүй хабиржа, илалта дүтэлүүлхэ хэрэгтэ хубитаяа һайса оруулһан хүн байха. Мүнөө болоходо үри хүүгэдтээ үргүүлжэ хүндэлүүлжэ, сэлмэг һайхан шарайтайхан, хүхюу хөөрүү зандаа, тобогорхон эрхиеэ татажа һуудаг. Маша басаганиинь угаа дагажа, хара багаһаа эжыдээ хамһалсажа эхилһэн байна.

«Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа» гэһэн оньһон үгын ёһоор үшөө һургуулида ороогүйһөө эхилжэ эжынгээ колхозой үнэздые һаахадань тугал гаргажа эбэлгэхэ, уяха ажалтай болоо һэн. Эжынгээ үнэгээ һаажа дууһатар бэлтэргэрхэнүүд нюдэтэй, мүндэргэрхэнүүд духатай, һэртэлэһэн шэхэнүүдтэй тугелнуудые хөөршөөн эрхэлүүлдэг һэн. Хэн мэдэбэ, тэрэ үедэ ухаандань ороошьегүй һаа мал хараха ажалайнь харгы эндэһээл эхитэй байжа болоо хаш.

Арбан табан нэһатайһаа колхозой элдэб ажалда ябажа эхилһэн байна. Түрүүшээр һубай хониндо хүдэлдэг болоо. Дуулим талынгаа дундуур дун сагаан хонидоо адуулжа, хүдөө дайдынгаа хоншуухан агаараар сээжэ дүүрэн амилан ябахдаа, дууша борохон жэргэмэлэй аяар дээрэ жэнгирхэдэнь ялга дуугаа нилдүүлэн, ирагуу һайхан дуунуудые хангюурдадаг бэлэй. Хонидой садаад хургахада, хажуудень хаража һуухадаашье сүлөөтэй-хэнөөр саашанхи ажобайдал тухайгаа бодомжолдог һэн.

Юуншье тухай бодоходонь ухаандань ажал тухай һанаан ходол ябалсаха. «Ажалаар жаргал олохош» гэжэ эжынгээ хэлэдэг нангин һургаалые дээрэ үргэн, хододоо сахин ябахые ороолдоно. Тиинээр байтараа ехэ дүй дүршэлтэй, һайн түл абадаг Д. Дарма Гурожаповна Намдаева ба Дулмажаб Мункуева Доржиева гэгшэдэй отарада хурьга абалсагшаар хүдэлөө. Удангүй ажалда дуратай, шударгы басаган нарай хурьгадые абалгын, харууһалалгын хүнгэн бэшэ арга онолые ойлгоод, бэрхэ болоод орхёо һэн. Энээниень ажаглаһан совхозой хүтэлбэрилэгшэд өөртэнь хурьгалха хонидой отара даалгаба. Үлэзэгэ нүхэртээ гурбан жэлдэ түл абалгада ябажа, муу бэшэ дүнгүүдые түйлажа шадаһан байгаа. Бага хүбүүн Эрдэниеэ түрэһэнэй һүүлдэ 1977 онһоо эхилжэ һаалишаһаар хүдэлнэ. Хэды жэлдэ хүдэлөөд байхадань ажалдаа ханалгатай, шадамар бэрхэ, нүхэдтөө хүндэтэй, хэрэгтэй болболнь хэдынэйшье сагта туһалхаар бэлэн, харин шангалхаар үеын болоо һаань саг соонь тон шухала эрилтэнүүдые коллективтээ табижа шадаха **М. Б.** Шираповае совхозой директор Прокопий Яковлевич Захаров һу һаалиин фермын ахалагша һаалишанаар томилоо һэн. Фермые даагшаар удаан саг соо хүдэлжэ, нилээд олон залуушуулые һургаһан, дүй дүршэлөө хубаалдаһан хүн. Үнгэрэгшэ хүдөө ажахын жэлэй тоосоогоор бүхы коллективээрээ гурбан мянганһаа дээшэ һу һаажа, совхоз, район, республика соогоо суурхаһан байна. Тэдэнэр али болохо урмашуулгада хүртэдэг юм. Мүнөө жэлдэ мүн лэ дээшэлүүлэгдэһэн уялга абаад, урдынхиһаа дутахагүй, үлүү ехые һааха зорилготой урагшаа шармайн хүдэлнэд.

Манай эхин һургуулиин һурагшад экскурсиар Мария Батуевнагай даадаг фермэдэ ошохо ехэ дуратай юм. Тэрэкэй зээ басагадынь, ашанарынь һургуулида һурадаг, саадта ябадаг. Мария Батуевна 5 үхибүүдтэй, 12 аша зээнэртэй. Һургуулиин һурагшадай фермэдэ ошоходонь ажал тухайгаа, коллектив тухайгаа, хэды эзргын ажалай хүсөөр даажа байһан фермынгээ район соогоо түрүү эзргэдэ ябадаг тухайнь һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгэдэг. Үхибүүд үнэздээ өөр өөрынгөө нэрэнүүдые мэдэхэдэнь, ороһоор өөр өөрынгөө үюулдаг байрада ошохыень хаража ехэтэ һонирходог. Эндэ ахалагша һаалишан хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулна: «Үнеэндэ һайнаар хандаад, харууһалаад байхада, тон сэсэн, ухаатай, ашаг олзо ехэтэйшье амитан юм. Тиимэһээ таанад багаһаа малда дурлаха, тэдэниие хүндэлхэ, харууһалха, эзэн ёһоор хандаха ёһотойт» гэжэ зааха. Экскурсиин дүнгөөр ухаалан зохёохо хүдэлмэри «Хэн болохом ааб?» гэһэн темэдэ үнэргэхэдэ, «һаалишан болохоб, тугалшан болохоб», «сэбэрхэнээр, һайнаар мал харууһалхаб» гэхэ хүүгэд олдодог байна. Мүн энэ хүмнай өөрөө һургуулида өрөөд, хүүгэдтэ урданай дуунуудые, бохор, дуу шүүлсэхэ гэхэ мэтэ наадануудые зааха-даа ядахагүй бэрхэ байба. Клубта болоһон наадануудта, конкурс-мүрысөөндэ шударгыгаар хабаадалсаха, сагаалганэй болоходо буряад хубсаһаяа үмдэжэ, нютаг зонойнгоо урда гаража:

Түхэреэн шарахан
нарагаймнай
Түбшэ тойрохонь мүнхэхэн
даа.
Түрэһэн аба эжын алдар
нэрые
Тоорюулхэ үеымнай
мүнхэхэн даа...

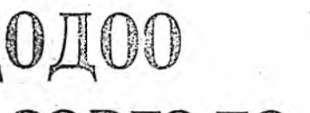

ХОДОДОО ТҮРҮҮ ЗЭРГЭДЭ

гэзд хангюурдажа байхыень харахат.

Шэн габьяата ажалайнгаа түлөө тэрэ гүрэн түрын хайра шагналда хүртэнхэй. 1983 ондо Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэй грамотаар шагнагдаа һэн. 1982, -1984, 1986 онуудта районой «Хүндэлэлэй дэбтэртэ» оруулагдаа. 1986 ондо «Ажалдаа шалгарһанай түлөө» медаль барюулагдаһан байна. Ажалай ветеран гэһэн медаль, олон хүүгэдэй Эхэ болоһоной медаль бии. 1988 ондо «Буряадай АССР-эй габьяата малшан» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Арбадахи, арбан нэгэдэхи, арбан хоёрдохи табан жэлнүүдэй ударник гэһэн үнэмшэлгэтэй. 1982 онһоо 1990 он болотор сомоной Советдэй депутат байгаа. Нютагайнгаа һалбаран хүгжэлгэдэ, һунгагшадай эрилтэнүүдтэ ороллдосотойгоор хандадаг һэн. Мүнөө нютагтамнай хүүгэдэй саад, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын комбинат, шэнэ магазин хүдэлнэ. Спортзал, байрын гэрнүүд баригдана. Найман жэлэй һургуулиин барилга эхилхэеэ байна. Районой чемпион гэһэн нэрэ эзргэдэ долоо дахин хүртөө. Гансашье район дотороо бэшэ, мүн республика соогоо мэдээжэ болоһон һаалишан юм. 1990 оной дүнгөөр үнеэн бүриһөө 4002 килограмм һу һаажа амжаһан байна. Район соо эгээл түрүүлэн 4000 мянган килограмм һу һаажа гараһан Ширапова Мария Батуевнедa үнэтэ телевизор шан барюулагдажа, фермэдэнь дамжуулгын Улаан туг барюулагдажа байгаа һэн. Мүнөө наһанайнгаа амаралтада гарабашье хүдэлжэл ябаһан зандаа.

Ажалайнгаа болоод, хамтын хэрэгэй түлөө хододоо урагшаа эрмэлзэлтэй, хүхюу зулгы зантай, үнэр баян бүлын эхэ, нютаг зондоо хүндэтэй Мария Батуевнае ёһотойл манай үеын түрүү хүнүүдэй нэгэн гэжэ алдуугүйгөөр нэрлэмээр байна.

Саашадаа Мария Батуевнада урда мэтэ соогой залитай зандаа олон үри хүүгэдээ хаража, аша гушанараа үдхэжэ, туйлаһан амжалтадаа тогтонгүй, ажалай орьёл өөдэ дабшадаг зангараа үни удаан ажаллахыень, үндэр наһа наһалхыень хүсэебди.

Ц.-Х. МУНКУЕВА,
Амгалантын эхин һургуулиин багша.

ДУНДА ЗЭРГЫН САЛИН ТУХАЙ

Зарим промышленна предприятинууд ба нэгэдэлнүүдтэ 1991 оной 1 кварталай хугасаада худэлмэришэд ба алба хаагшадай һарын дундаргын салин хүлһэ харуулгаһан таблица толилоё.

	Ажалай түлөөһэнэй, мүнгэнэй түлэгдэхүүдэй ба үрмашуулгануудай хэмжээн (нэгэ худэлмэришэндэ дунда эзргээр)		1991 1 квар процен	
	худэлмэришэд	алба хаагшад	худэлмэришэд	алба
Бухыдөө республика дотор	367	442	105	1
«Буряатэнерго» нэгэдэл	406	634	121	1
«Забайкалпос» концерн, тэрэ тоодо хүтэлбэриин аппарат	365	374	102	1
	200	746	162	2
«Буряатфреммаш» нэгэдэл	387	425	107	1
Авиационно нэгэдэл	400	521	93	1
Прибор бүтээлгын нэгэдэл	353	430	103	1
Локомотив-ваген заһабарилгын завод	424	473	109	1
Ойн ажахын нэгэдэл	313	313	95	
«Хлебопродукты» нэгэдэл	345	302	89	1
«Буряатхлебпром» нэгэдэл, тэрэ тоодо хүтэлбэриин аппарат	403	411	135	1
	200	480	120	1
«Байкалрыбпром» нэгэдэл	273	341	100	
«Буржелезобетон» нэгэдэл, тэрэ тоодо хүтэлбэриин аппарат	349	330	118	
	—	347	—	1
Хэблэлэй ба олониитэ мэдээсэлэй министерство	242	491	110	1
«Буряатстройматериалы» нэгэдэл, тэрэ тоодо хүтэлбэриин аппарат	304	397	107	1
	433	682	236	1
«Нэран» концерн	267	415	102	1
Ойн модоной түлишын нэгэдэл, тэрэ тоодо хүтэлбэриин аппарат	402	571	100,5	1
	183	644	98	
Нарин сэмбын комбинат	368	337	106	
Буряадай ССР-эй агропромсоюз тэрэзн сооһоо:	284	340	105	
«Агропищепром» нэгэдэл, тэрэ тоодо хүтэлбэриин аппарат	268	336	104	
	111	483	56	
«Буряатагропромремонт» нэгэдэл	335	338	110	
«Һүнэй промышленностиин» нэгэдэл, тэрэ тоодо хүтэлбэриин аппарат	276	389	100,7	
	—	556	—	
Мяхэнай «Улан-Удэнский» комбинат	226	257	95	
«Буряатскагропромстрой» нэгэдэл	319	363	92	

Эдэ тоо, баримтануud хадаа агропромышленна комплексын предприятинуудта салин хүлһэнэй бага байһые, нэгэдэлнүүдэй управленинүүдэй аппарадай алба хаагшадай салин хүлһэнэйнь илангаяа түргэн урганые гэрэлэлнэ.

Статистикын Буряадай управленинэй орохон энэ сэл гүйсэд тоолходоо, ондоо предприятинуудта суулан үзэхэ арга олгоо.

БУРЯАДАЙ ОРОН ДОТОР

УЛААН-ҮДЭ. Буряадай түб хотодо МНР-эй Генеральна консульствые нээһэн ушар хадаа Советскэ Союз болон Монгол орон хоёрой хоорондохи хани нухэсэлэй ба харилсаанай бэхижэжэ байһые тодоор гэршэлнэ. Буряад болон Монгол оронуудай хоорондо хүгжэжэ байгаа янза бүриин һалбариин сэхэ харилсаануудые тэрэ хүнгэрүүлхэ болоно.

КРАСНОДАР. Кубаниин фермерскэ ажахынууд болон хубиин огород ба саадууд харууһалагдадаг болонхой. Арадай депутадуудай хизаарай Совет болон хизаарай гүйсэдком иимэ шиидхэбэри абажа, гүрэнэй предприятинууд мэтэр тэдэниие харууһалдаг болохо гэжэ городой ба районуудай засагуудые уялгалаа.

ШАДАМАР БЭРХЭ «КРОТ»

Барановай нэрэмжэтэ Омско нэгэдэлэй коллективэй бүтээн гаргаһан «Крот» агрегат газар хаталжа, нэрхиилгэжэ, обооложо, үбнэ сабшажа, ашаа зөөхэ, худагһаа уһа үргэжэ шадаха юм. Сэрэгэй самолет болон вертолетуудта хэрэглэгдэдэг двигатель бүтээн гаргадаг байһан предприяти мүнөөнэй эрхэ байдалда үйлэдбриеэ хубилгажа, фермернүүд болон дачатай хүнүүдтэ туһалха гэжэ шиидээ. Жэлэй дүүрэтэр 5 мянган иимэ агрегат бүтээгдэхэ юм.

НАЙДАМТАЙ ХАРУУЛШАН

Мичурин

Эрдэм һуралсалай шэнэ шатада

...ҮБЭЛГЭН БЭРХЭЭР ҺУРГАНА

...хүлнүүдээ шо... таба хүрэжэ... нялха үхибүү... эргэдэг гоё һай... таһалга-соо ...асагад, хүбүүд ...нүүд айлшалжа ...байна», «Амар ...амаршалгануд ...шьегүй газааһаа ...хубсалһан басаа... ...үхибүүдтэ ...на гүт, намайе?» ...үүд орожо ерэ... ...шубүүд орожо ...багша-хамуужуу... ...ээ хандана. «Ха... ...турлаат, хүхы...» ...олбон, Таня, Да... ...тон зүбөөр ха... ...ань Хабар үхи... ...: «Битнай но... ...ргуулхаяа, ороо... ...овощ болон хар... ...аяа ябахамни, ...шубуудаа хайр... ...байгаарайгты, ...ошобо...

...апрелийн хуу... ...ай аймагай Ду... ...ой үхибүүдэй яс... ...олоо һэн. Уша... ...рэ үөэр Захаа... ...ликын һургуули... ...үхибүүдэй эмхи... ...удэлмэрилэгшэ... ...суглаан «Бүряад ...аншалаар хүмүү... ...шухала темээр ...шухала.

Улаан-Удын, Хэ... ...ын, Хяагтын, Зэ... ...ай түлөөлэгшэд Усть-Ордаһаа ...шад хабаадаба. ...өөлэлгэтэй семи... ...ахадаа имагтал ...инда үнгэргэдэ... ...шьб?

...бүряад национа... ...римаар, шэнжэ... ...ухаан бодолтой... ...лхэ талаар тус ...н хараатай ажал ...өөор хэгдэжэ ...бан жэл болобо. ...гай дүрадхалаар ...ивдай мэдэлэй ...адуудта бүряад ...заадаг багшын ...логдоо һэн. Тэрэ ...енск хотын үхи... ...ин саадуудта бу... ...хэшэлнүүд үн... ...олонхой.

...абаадагшад ту... КПСС-эй РК-гай Д. Цыбиковтэй, ...гые даагша О. А. ...эрһэн жэл ашаг... ...ндахэдаа аймаг ...олон һурагшад... ...тын 5-дахи дун... ...бүряад хэлэнэй дүй дүршэл ехэтэй багша С. Б. Батороватай үүлзажа, аймаг тухай, үхибүүдэй эмхи зургаануудай ажалые һайжаруулан хүгжөөхэ тухай, бүряад хэлээ мандуулха тухай ехэ хөөрэлдөө хэһэнэй үдаа хртын ясли, саадуудаар ябажа, ажалтайнь танилсаба.

1, 3, 10, 11-дэхи саадуудта үхибүүдые шэнэ эрилтын өһоор хүмүүжүүлгэ методикын үндэр хэмжээндэ табигданхай. Эдэ саадуудай хүмүүжүүлэгшэ-багшанартай бүряад хэлэ заадаг В. Д. Цыренова нягта холбоо барисаатай болонхой юм. Жэшээлхэдэ, 10-дахи саадта (даагшань В. Г. Пренглаева, методист В. А. Ткачук) өөрынгөө хүмүүжүүлэгшэдтэй хамта үхибүүдэй бүряад хэлэ һайнаар шудалхын, бүряад арадай өһо гуримда шэнжэ шанарта дадахын тула методическа хэрэгсэлнүүдые тон һайнаар бэлэдхэ юм.

Энэ шэглэлээр 3-дахи саадта (даагшань В. И. Квасова, методист Л. А. Ломовцева) хэгдэжэ байһан ехэ хүдэлмэридэ коллективэй бүхы хүдэлмэрилэгшэдые хабаадуулаа. Семинарта ерэгшэд эдэ саадуудта үнгэргэгдэһэн бүряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ үндэр сэгнэлтэ үгэжэ, багша Валентина Дашиевна Цыреновагай хэрэглэдэг методическа болон практическа дүй дүршэлһөө ехэ юумэ хаража, ойлгожо абаһан тухайгаа баясан мэдүүлэ.

II-дахи саад национальна гуримаар гоёор шэмэглэгдэһэн, уужам хадаа материальна талаар бүряад өһо гуримай, заншалай һайн баазатай болоһон байгаа. Эндэ саадые даагша бүряадай ССР-эй һургуулинуудай габьяата багша Д. Д. Будаевагай эмхидхэжэ хэһэн ажал тон ехэ.

Үшөө үхибүүдэй 14-дахи комбинадта, Холтоһон һуринай саадта хүрэһэнэй удаа семинарта хабаадагшад Хамни тосхон руу табилуулба. Республикын һургуулида ороогүй үхибүүдэй 780 эмхи зургаануудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй 1989 оной дүнгөөр Хамнийн үхибүүдэй саадай коллектив нэгдэхи һуури эзэлжэ, дамжуулгын Улаан тугаар, залуушуулай лагерьта амарха түлөөһэгүй путёвкоор. шагнагдаһан габьяатай юм. Энэ саадта үхибүүдые ороодоор һургадагшые һаа, В. В. Очировагай үүсхэлээр бүряад хэлэ шудалха факультатив хүдэлдэг болонхой. Коллективэй эбтэй эетэйгээр, эндэб арга дүршэлнүүдээр үхибүүдээ һайнаар хүмүүжүүлжэ байһандань айлшад урмашаба.

Һонирхолтой зугаагаараа, бэлиг шадабаряараа, дүй дүршэлөөрөө андалдажа, эдирхэн үхибүүдые хүмүүжүүлэгшэдтэйнь, багшанартайнь хамта баясуулжа ябаһан хүхюун соогтой айлшад Шара-Азарга тосхондо хүрэжэ ерэбэ. «Шара азарганиинь хаана юм»—гэжэ залуу эхэнэр дуугараад, энеэдэ, шууяа гаргана. Үхибүүдэй саадта хүрэхэдэ, харшын үүдэнһээ эхилэн, бүхы юумэн национальна өһоор, шэмэглээтэй.

Ургажа ябаһан багашуулаа арадай өһо заншалаар хүмүүжүүлгын түб болгогдоһон энэ саадта түс темээр аймагай садяслинуудай болон аймагууд хоорондын суглааануud үнгэргэдэжэ байдаг. Саадые даагша В. И. Цыреновагай хүтэлбэрилдэг коллективэй ехэ оролдолгын ашаар эндэ хуушанай бүряад хубсаһан, гэрэй болон ажалай хэрэгсэлнүүд, музейн экспонадууд олоор суглуулагдаа юм. Эдэнние хаража байгаад хүмүүжүүлэгдэдэг үхибүүд эдирхэн һаһанһаа бүряадай түүхэтэй, өһо гуримуудтай, соёлтой болон хэлэнэй баялигтай танилсуулагдана гээшэ.

Саадай байрануудые, таһалгануудай газаа, досоохние бүряад түхэлөөр гоёон шэмэглэлгэдэ элдэб хэрэгсэлнүүдые суглуулгада тосхоной олониитэ, түрэлхид тон ехэ туһаламжа хүргөө. Хүгжэмэй хүтэлбэрилэгшэ Н. Б. Жалсанова үхибүүдые бүряад хүгжэмдэ, дуунуудай аялгада һүргаха талаар ехэ ажал хэжэ байна. Саадай хүдэлмэрилэгшэд үхибүүдтээ хамта айлшадаа байратаяа танилсуулаад, ажал тухайгаа хөөрэжэ үгөөд, «Гэсэриадын» удха һубэлгөөөр ойлгуулхын тула театрлагдаһан зүжэг харуулба. Бүряадай фольклорой багахан түхэлөөр манай арадай урдын өһо гуримууд, заншалнууд болон ульгэрнүүдэй үйлэнүүд уран бэрхээр харуулагдаба.

Саашаа ябан, Санагада хүрэбэбди. Эндэ хүрэхэгүй аад, Захааминда ошоһонойшье хэрэгүй гэжэ олон зон хэлсэдэг бшуу даа. Илангаяа үхибүүдые хүмүүжүүлэгшэд эндэл хүсэхээ эрмэлэжжэ ябаа һэн. Санага—өһотойл бүряад түхэл шарайтай өөрын гурим маягтай ехэ тосхон, Санага—бүряад залуушуулай дунда алдаршаһан поэдуud Мэлс Самбуевай, Аюша Доноевой түрэлһэн тоонто нютаг, Санага-соёл болон гэгээрэлэй талаар бүхы республика соогуураа суурхаһан гуламта, Санага—маша бэрхэ малшадай нютаг түүхэ домогоршье баян юм.

Эндэ үхибүүдэй саад һаяа нээгдэбэшье, хүтэлбэрилэгшэ О. А. Самбуевагай үүсхэлээр тон зүб шэглэл абанхай. Үхибүүдээ бүряад нааданууда, өһо гуримуудта олон аргаар, эдэбхитэйгээр һургажа байхадаа, хүмүүжүүлгын асуудалнуудые шиидхэхэ талаар ехэ юумэ туйлажа байха гэжэ айлшад нэгэн һаналтай байгаа.

Удаань Санагын дасанда хүрэбэ. Дасанай шэрээтэ болоһон Уржанов Андрей Дашидылыхович үхибүүдые хүмүүжүүлэгшэдтэ буддын шажанай болон Санагын дасанай түүхэ домог тухай һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгэбэ. Нютагай хизаар ороноо шэнжэлэлгын музей соо ороходонь, директор Викулий Шагдурович Хадаев урин хүхюунээр угтажа, айлшадые түрэл нютагайнгаа түүхэтэй, шухат болоһон зүйлнүүдтэй танилсуулаа.

Холын замда аяшарханан айлшад үдэшэлэн Санагада амаржа сэнгээд, хойто үдэрынь Дүтэлүүр тосхон хүрөө һэн. Энэ нютагай үхибүүдэй саадта хоёр хэлэн дээрэ хүмүүжүүлгэ һайнаар эмхидхэгдэнхэй. Саадай ахалагша бүлэгтэ (хүмүүжүүлэгшэ-багша Д. Г. Дамдинова) комплексно хэшээл харуулагдаба. Иимэ хэшээлдэ үхибүүд нэгэ доро түрэл хэлэндэ, зуралгада, хүгжэмдэ һургагдадаг юм байна.

Энэл саадта түхэреэн столой дэргэдэ семинар-суглаанай дүнүүд согсологдобо. Семинарыа хүтэлбэрилһэн педагогикын эрдэмэй кандидат, ИУУ-гай һургуулида ороогүй үхибүүдэй ба эхин һураласалай кафедрые даагша Н. Р. Петрова, энэл институдай һургуулида ороогүй-шүүлэй кабинедэй методист С. Ю. Жамсуева, Агаһаа ерэһэн хүмүүжүүлэгшэ С. Ш. Батуева, Сэлэнгын аймагай Ташар тосхоной О. Ш. Нимаева, Улаан-Удын 1-дэхи һургуулиин бүряад хэлэнэй багшэ М. Б. Бадмаева, Дүтэлүүрэй саадые даагша М. С. Николаева, Хэжэнгэнээ ерэһэн С. М. Нагмитова болон бүсад һанамжануудаараа хубаалдаба.

Захааминай хүмүүжүүлэгшэдэй дүй дүршэлые республика соогоо үргэнөөр тараараа тухай хэлсэбэ.

С. ДЫШЕНОВА,
Захааминай райсоведэй гүйсэдкомой гэгээрэлэй таһагай методист.
М. ГОНЧИКОВ,
манай корр.

(Үргэлжэлэл. Эхиннинь июнийн 4, 6, 12-ой номернуудта).

Цыдып Цырендоржиев
Гушан модоной харгы
Туужа.

— Ойлгосотой, гэжэ ехээр баярлаһан Захар дуугараад, һамганайнгаа өөргүй гүнээгы сэнхир, нюдэн руу харахадаа, тэрэнэйнгээ сэхэеэ хэлэжэ байһаниень ойлгобо хэбэртэй.— Хайшан гээд тэрэ мүнгэ гартаа оруулхе болонобибди?

Марфа годли мэтэ нидхэнүүдээ нугаруулан, миһэд гэбэ. «Намдаа дуратай даа. Миниий түлөө юушье хэхэ ха юм. Зүб лэ Антоной дурадхалнуудта харюусаагүй байнаб даа. Зүб лэ! Захар ёһотой эрэ хүн даа. Ёһотой. Намда Захартейл һайн байдаг ха юм. Амжалтатай байбалнь, эндэһээ ябашахабди»,—гээд Марфа бодобо.

Марфын эсэгэнь айхабтар талаантай алта бэдэргшэ байһан юм. Тэрэнэй тайга сооһоо гарахадань, оройдоо дууһашагүй мэтээр һанагдаһан ута һайндэр Марфын ажабайдалда эхилдэг байгаа. Тэдэ үдэрнүүд ямар нэгэ хара тамхин мэтээр эдир басаганай толгойе эрьюулэн, бүхы наһан соогоо нимээр ажаһууһайб гээд тэрэ ходо һанадаг болоо һэн. Энэ һаналынь яһалал бэлхэ шэнги һэн. Зүгөөр дэлхэй дээрэ ойлгохын аргагүй эрид хубилалтануud боложо, эсэгэнь тайга сооһоо эсэслэн гараха баатай болобо. Гүн тайгын өөор соо олоһон алтаар элбэг газараа хэндэшье үгөөгүй. Хожомынь ошожо, олоһон алтаяа абажа шадахаб гэжэ һанадаг байгаа хаш. Нёдондо наһа барахадаа, тэрэ басагаяа дуудажа асараад, үйһэн дээрэ зурагдаһан карта харуулба.

— Басаган!—Сидор Ахапкинай гүлигэр үргэн сээжэ соо юуншьеб хүндөөр үлтиржэ, байһандал һанагдабэ. — Бүхы наһан соогоо хооһо нойтоор тэнэжэ олоһон алтаяа хүсэдһайнаар, дүүрэнээр эдлэнгүй, ондоо дэлхэй руу ябахам ха. Шамһаа бэшэ дүтын хүн энэ дэлхэй дээрэ үлэбэгүй. Бари. Холо тайга соо алтаар баян минии олоһон газар байна. Шадаа һаа, тэрэниемни олоод, дуран соогоо эдлэрэйш. Энэ газарыешни мэдэхэ, буляалдаха хүн энэ юртэмсэдэ үгы. Нэгэ хүн байһан юм даа. Мөнөө тэрэ... ах-ха даа! Ондоо юртэмсэдэ уулзажа, хэнэйнгээ зуб байһаниие ойлгосоно аабзабди...

Дүтэлһэн үхэлэй хүйтэн аминда дайруулагдаһан хараса соонь үзэн ядалгын эзрлиг галхан бии болоод, тэрэ орон дээрэнээ бодохо гэһэндэл, үндэгэд гэбэ. Зүгөөр үхэлынь холо болохо дурагүй, тэрэниие даран буужа, энэ дэлхэйн оршон соо һүүлшын амисхаал арай мэдэрэгдэн, хүнэй нюдэндэ харагдасагүй уурал агаар соо тунан, юртэмсын үүн сооһоо үшөө нэгэ мүшэн ходорон унаба...

Захарай мэгдэшэнхэй орожо ерэхэдэнь, Марфа түсэбһөө шүүд-шүүд арсан алдаба. Зүгөөр дахинаа салинһаа салин хүрэтэр хашарһан мүнгэеэ тоолохобди гээд һанахадаа, зосоонь аягүй хооһон боложо, тэрэ өөрыгөө шэмхээд абаба. «Яажа байнабиб? Хүнэй наһанда нэгэл дахин мимэ арга боломжо ушардаг юм бэшэ гү? Баһашье ахир амитан байнаб даа. Захарни мэгдэнхэйшье һаа, шиидэнги заандаа ябана ха юм. Би өөрөө яажа ябанабиб? Бээ гартаа абаха хэрэгтэй».

Гришын, удаань Захарай ябаһан хойно ягаахан шарайтай болошоһон Гомбые үлдэжэ гаргаад, магазинаа хааба. Тиигээд хэдэн шэл архи абаад, хилээмэ, колбаса, сыр, загаһа сүүмхэдээ хээд, гэр тээшээ алхалба.

9. ЗАЯАТЫН ГОМБО.

Одоол тархияа заһажа, яһала хүхюун болоһон Гомбо Марфада үлдүүлшөөд, газаашаа гарахадаа, хайшаа ошохоёо, юу хэхэеэ ойлгожо ядаһан хэбэртэй ойр зуура соо зогсобо. Һамганайнгаа сухалтай нюур ухаандаа оруулаад, үбһэ сабшаха гэзараа бэдэрхэ гэжэ шиидэбэ. Тэрэ аяяма халуун соо ябагаар ябахаһаа муу юумэн үгы гэжэ бодоод, гэр тээшээ ошожо ябаһан Марфые хүсэхэ һанаатай һалхаа-һалхар бүншэбэ.

Гомбын хүндөөр уухилхадань, сэнхир нюдэнүүдээ онилгон эрьелдээд, Марфа байрадаа тогтон үгтаба.

— Марфа, сабшалан харахамни, мори үгыша. Энэ халуунда ябгалхаһаа муу юумэн үгы. Һүүлдэ намһаашье харюу байна аабза.

— Аа... Архияа болюулжа, гэр бүлэ тухайгаа бодохо сэнэгтэй хадашни, тугаарай чекушка эгээл таарамжатай байбалтай? Үлүү гаргаад, архи эрихэнь гү гэжэ сухалдажа байгаалби. Мори үгэхэб. Һүүлдэшье эридэг байгаарай. Үбһэнһөө бага сагаар хубаалдана аабзаш.

— Тиимэ ааб даа. Зааболь хубаалдахаб. Яагаа һаймши даа,— гээд Гомбын баярлахада, Марфа миһэд гэбэ. Тиигээд «Хойноһоомни яба» гэһэншүүгээр зангаад, ааяма халуун үдын сагые һануулан, бүгшэм агаарай оройдоо хүдэлхэеэ болиһониие ойлгон, пулаадаараа нюураа һэбисэгээн, хүнгэхэнөөр алхалба.

Гомбын гэртээ ерэхэдэнь, аймшагтайгаар бодохоёо байһан шуурган, уур мунха сухал һүжэрбэгүй. Хэрэлсы дээрээ ташаагаа тулан зогсоһон һамганиинь юун гэхээ ойлгожо ядан, хүтэлжэ ябаһан сагаан мориень харасагаан зогсобо. Гомбо мориёо уяад, хөрой соо гоо орожо, томоотойгоор хараашалаад, һамгандаа бадашаба:

— Юугээ сиилыжэ байгаабши? Сабшалан харахаяа ошохомни. Нэгэ, хоёр гү, али гурба, дүрбэн хоногой хүнэһэ бэлдэ, обёос... Архи нэгэ шэл хээрэйш. Газар дайдадаа үргэхэ гүбии. Бушуу! Энэ мори абаха гэжэ Марфые аргадаһаар дан орой болошобоб.

Һамганиинь гуроөһэ унхидаһан ангуша нохойдол һэрмэр гэһэнээ, гэнтэ бэеэ һула табяад, амбаар руугаа ошожо. ябаһан Гомбодсо ехэ уриханаар хандаба:

— Гомбаа! Бууши гэртэ. Сагтаа юумэ бэлдэхэб. Һайнаар эдеэлээд, харгыда гараха хүн бэзэш. Ерэ наашаа, нэгэ бага амара. Хэстэл гээшэши даа, моэл! Аяар табан хоног соо тэрэ муухай унда намнажа, сухалыемни хүсэгэлши даа.

— Заа! Архида садзаб даа. Орхихомни. Үбһэн дүтэлөө. Заа, бишни амарһуу. Ши юумыемни хуу бэлдээд, намайгаа һэрюулээрэй.

10. ЗАХАР БАЙБОРОДИН

Бууган һүрэхэдэ, Захар одоо юушье ойлгобогүй. Леонид Шагаевай шангаар ёолоод, хажууһаань үгы болошоходонь, Захар бүри мэгдэбэ. Тэрэл зуура Георгий баһал ёолоод, баруун мүрөө адхан, үбшэнэй охёор нэрбүүлэгдэһэн нюураараа Захар руу эрьелдэн, шангаар хашхарба:

— Захар! Шабхада! Бушуу! Бадма харюуса!

Үшөөл юумэ хүсэд ойлгоогүй. Захар моридоо гамгүй шабхуурдаба. Тэдэнь буунуудай абяаһаа үргэһэн хэбэртэй байраһаа эгсэ абан, хуа тооһо бодхоон, оодоролдобо. Георгиин баруун гар гээшээ гол харгыһаа годирон гэхэдэнь, Захар бүри мэгдэбэ. Тоэд захиралта дүүргэнгүй байха аргагүй хадаа, моридоо годируулба.

Харгы муу боложо, тэргэ айхабтараар нэшүүлнэ.

— Захар! Годиро, годиро гэнэб! Шархануудаа уяха хэрэгтэй. Бадма анхаралтайгаар хаража, адаглажа яба. Хойноһоомнай эрьюулжэ болохо,— гээд Георгиин хашхархадань, Захар жолоогоо татаха зуураа мүнгэнэй хайрсагтал тон адли шулуу хэнэн хайрсагаа хүлөөрөө һэмээхэн түлхибэ. Энэ Захарай нюуса байгаа. Магад хэрэгтэй болохо аалам гээд һанаа бшуу.

Саашаа гүйлгэжэ ябатараа, Бадма үшөө дахин буудаба. Хойноһоомнай эрьюулнэ хаш. Сохом манайхин бэшэ ааб даа. Тэзд хэд аад, бидэнэртэ добтолбо хаб?— гэжэ Захар тэбдэн бодобо.— Хайрсаг олоо һаа, эдэнэршни һаатахэ. Тиихэдээ бидэнэртэ шархануудаа уяха, һэгээ орохо саг байхал. Тиигээдшье Бадма мэргэн даа, дүтэ хүргэхэгүй»,— гээд Захар һанаагаа заһаба.

Хоёрдохи хайрсагаа ондоохоноор хэрэглэхэ һанаатай байһаншье һаа, Захар хара бүүбагүй. «Яажа намайе онобогүй гээшэб? Баһашье аягүй, жэхымэ байна даа. Һөөг бүхэн дороһоо шамайе буудахаяа шагаажа байна гээд һанахада, яаһан муу байдаг юм гээшэб? Бурхан, болтогой! Амиды гаралтынь саана орохолоороо, хажуу тээшээ болоод, модонуудай хоорондо хоргодобо. Хойноһоонь хэншьеб хаража байһандал Ганькада һанагдаад, тэрэ нэгэ бага адаглаха гэжэ шиидэбэ бшуу.

Томо шэнэһэнэй саана хороод, тэрэ анхаралтайгаар адаглаба. Яһалал- тэсэбэритэйгээр хүлэбэ. Тэзд хүн балай харагдабагүй. «Ехээр айгаа гээшэ гүб? Тиихэдээ иигэнэ гүб раа һаа, нэгэ арга олдохо юм бэшэ гү?».

Иигэжэ бодоһоор ябатарнь, харгынь улам муудаба. Аяар Санжынхи хүрэтэр ошохо болоо һаз, дан холо байна даа. Дан хсло. Гол харгыһаа арбаад модондо ха юм. Үшөө таба-зургаан модо ябахадамнай, гол харгытай зэргэлһэн харгы бии болодог һэн гү даа? Тиишээ годироод, үшөө хэдэн модо ябамсаараа, гол харгы руугаа годирхо хэрэгтэй.

Шиидхэбэри абахадаа, Захар һанаа аа амаршаба. Тиимэһээ тэнилгэнгээр тойрожо хараашалаад, мориоо тогтообо.

— Дан эртэ бэшэ гү?—гээд Георгиин дуугархада, Захар уршагад гэбэ.

— Бараг. Шуһаяа дан ехээр гарашаха зон бэшэ гүт? Бадма, Леонидые харал даа. Би Георгиие түргэн боогоод, шамда туһалхаб. Шамдая.

11. МАКАР СОКОЛОВ

Макар гол харгыгаа хүндэлэн гараад, зүүн хажуугайнь түглын саагуур гүйлгэн ороод, захын модонууд соогуур хоргодон һагад урагшаа дабшаба. Хоёр модон тухай зай гаталаад, Макар шагнаархаба. Тиихэдэнь мориной туруунуудай табараан юундэшьеб харгы дээрэ бэшэ, харин нэгэ бага хажуу тээ, ара таладань соностоходол гэбэ. Макар ехэл гайхангяар тархияа һэжэрээд, ара таладань үлөөд, шангадаһан һэбшээн доро оройгоороо шууян байһан багахан түглэ соогуур сэхэ гүйлгэн гарахадаа, зог татан зогсошобо.

Буу һүрөөд, оройдоо хорёод метрын газарта гурбан мори хүллэһэн тугаарайнь почтын тэргэ харагдаба. Харахадань, Захар боожодо һууба. Нүгөөдүүлынь харагданагүй. Бухээг доро Бадма бүрэлзэнэ хэбэртэй. Буугаа мүр дээрэнээ саб шүүрэн абабашье, Макар буудабагүй. Хэнэй буудаһаниие ойлгожо ядаа ха юм.

«Хэн буудаа хаб? Гриша гү, али Ганька Попов гү? Али ямар нэгэ ондоо амитан баһа бии болошобо гү? Заа... Һэмээхэн хойноһоонь дабшая. Хажуу тээшээ гаража, намда һайн юумэн болобо хаяа? Нэн түрүүн эдээниие дахаһан зоной бии һаань... Яахабши тоэд? Шэрүүн хэрэгэй зүргэ дээрэ гарраа хадаа яахыншье аргагүй ха юм».

Почтын тэргын хүршэ түглэ соо хорой үгы болоходонь, Макар буугаа бэлэн болгожо ядхаад, түглэ сооһоо гараба. Тиихэдэнь дүтэ, наашаа хүн хара дабагүй. «Ехээр айһандаа эдэшни бүрэлзэнэн лэ юумэ буудажа ябана гү? Тиимэшье байжа болоо. Зай, эдэнэрэй хойноһоонь болгоомжотойгоор маряаха болоол даа».

12. ГАНЬКА ПОПОВ

Ганька хорожо,— хоргодожо ябабагүй. Гол харгыдаа гараад, тойроод анхаралтайгаар хараашалан, абьяастайгаар хатаруулба. Ялдаалзада дүтэлжэ ябахадань, урдань гурба дахин буу һүрэшэбэ. Зог татан, моринойнгоо жолоо татаад, Ганька шагнаархаба. Тиихэдэнь моридой туруунуудай табараан, хонхын жэнгирээн соностон байба. Халта хүлеэгээд, тэрэ урагшаа дабшаба.

Набтархан добо дээрэ гараад, Ганька дурамбайгаа абажа, тон анхаралтайгаар харгыгаа шудалба. Түглын саагуур орожо ябаһан почтын тэргэ тэрэ обёорбо. «Яатараа гүйлгэнэб? Хэн буудааб?» Тэрэ маргаба яязатай. Зүгөөр оршон тойронхи байдалай амгалан намдуу байхадань, тэрэ зурхэ орожо, харгыгаар хатаруулба.

Ганькын харахадань, харгы дээрэнь винтовко хэбтэжэ байба. Тойрожо хараашалаад, тэрэ моринһоо буужа винтовко мүр дээрээ хаяад, дахинаа мориндоо мордомсоороо, харгыгаар нэгэ бага гүйлгөөд, годиролтынь саана орохолоороо, хажуу тээшээ болоод, модонуудай хоорондо хоргодобо. Хойноһоонь хэншьеб хаража байһандал Ганькада һанагдаад, тэрэ нэгэ бага адаглаха гэжэ шиидэбэ бшуу.

Томо шэнэһэнэй саана хороод, тэрэ анхаралтайгаар адаглаба. Яһалал- тэсэбэритэйгээр хүлэбэ. Тэзд хүн балай харагдабагүй. «Ехээр айгаа гээшэ гүб? Тиихэдээ иигэнэ гүб даа?»—гэжэ бодоод, тэрэнэй саашаа ябаха һанаатай байтарнь, хула мори унаһан, буу үргэлһэн хүн харгы хүндэлэн гаража ябаба.

«Хэн гээшэб?» Дурамбайгаа яаралтайгаар абаад, нюдэндөө абаашахадаа Ганька залд гэбэ. «Макар! Соколов! Лаб даа! Алдуу гаргаагүйб. Яатараа тоэд юушье ойлгоошогүй болоно һэм? Нэгэтэйл ха гэжэ бодоол һэнби. Зүб байбаб. Зай. Энэ Макаршни хатуул хүн гээшэ. Тэрэ хайрсаг гар соогоо оруулаа һаань...».

Ганька жэхыд гэн, тойрожо хараашалба. «Үнэхөөрөө нимэ юумэ хэжэ шадаха гээшэ гүб? Хуниие хороожо шадаха аалби?—гэжэ Ганька Попов бодобо. Тоэд мүнөө харюу олобогүй. Тэрэ мориёо байрһаань хүдэлгөөд, харгы дээрэ гаргахалаараа, бодолгото болон зогсобо.

«Яагаа һаамни, таарамжатай байха гээшэб? Макарай хойноһоо сэхэ дахажа ябаһаар муу юумэндэ ороо болохоб. Байза. Харгыгаараа почтын тэргэ дахаад, нэгэ бага ябаха байна. Тиигээд саашаа хайшаа ябахаяа тодоруулна аабзаб».

Эндэб бодолнуудта абтан ябаһан Ганька тэргын годирһые ойлгобогүй. Үшөө нэгэ бага ябаад, тэрэ зог татаба. Моридой туруунуудай табараан, хонхын жэнгирээн урдань бэшэ, харин халта хойнонь, харгын хажуу тээ хэбэртэй дуулдаба ха юм. Тэрэ тон анхаралтайгаар дахинаа шагнаархаад, гол харгыһаа хажуу тээшээ гараба

Ой руу орохо гэжэ ябатараа, тэрэ маргаба яязатай. Мориёо годируулаад, гол харгы зубшуулан, газар руу анхаралтайгаар шэртэн, аалиханаар бүншүүлбэ. Тэргын годирһон газарта хүрөөд, хөёр түглын хоорондуур зурын ошоһон харгые анхаралтайгаар шудалан байһанаа, баруун талынь түглэ руу мориёо залаад, ехэл шагнаархан, болгоомжотойгоор урагшаа дабшаба.

Тиигэжэ ябатарнь урдань буу һүрэбэ. Залд гэһэн, нилээн һүрдэһэн Ганька байрадаа тогтошобо. «Баһа хэн буудабаб? Макар гү? Ай! Тугаар Макар Соколов буудаһан байгаа хаш. Харин мүнөө? Почтын тэргые уггажа шадаха гү, али үгы гү? Болгоомжолонгүй ябаа һаа, номоной хүнэнэн болохоор гээшэ ха. Һэргэг ябаха болоо». Ганька түглэ соогуур урагшаа дабшаба

Энэ түглынгөө захада хүрөөд шагаахадань, буугаа бэлэн бариһан Макар Соколов түглэнүүдэй хоорондуур зурыһаан харгыгаар урагшаа дабшан ябаба. «Хойноһоонь һэмээхэн маряахаб. Ай бурхан! Харагданагүй ябаһайб даа». Хэрээнэлжэ мүргөөд, Ганька түглэ сооһоо гараба.

13. МААДАЙН ДАША

Даша моринһоо буугаад, үнөөхи хайрсагаа айхабтараар гайхан хаража байба. «Ай! Иихэдээ үнөөхи гурбан мори хүллэһэн бүхээгтэймни почтын тэргэ байба ха юм. Эдээниие-шни тонохо һанаатай зон добтолжо буудаад, намайе тэдэнэрэй иэгэн гэжэ һанаад, буудаа гэжэ гү? Тиимэл хаш даа. Эндэ годиржо ябахадань, хайрсагынь унаа ха».

Хайрсаг үргэхэдэнь, яһала хүндэ байба. «Эдээниие хүсэжэ, хайрсагыень үгэхэ болоо хаб»,— гэжэ бодоод, Даша тэрэ хайрсагаа мэшээг соо хэбэ, ганзагаяа зохидоор таарууулжа уяба. Тиигээд моториндоо мордомсоороо, бодолгото болобо

«Эдэнэршни хайшаа ошобоб?» Аяар арба модоной газарта Санжында ошохогүй. Тугаар буудахадань, шархатаһан зон байжа магад. Буудуулһан, добтолуулһан зон аад, хонхоёо абажа хаяхаяа яаха гээшэб? Зай. Тиигээ хадаа эдэнэршни таба-зургаан модон соо ябаад, барууллжаа годирхо. Тиихэдээ арбаад модоной саана гол харгытаяа тэрэ харгынь нилээ, Энээхэн түглэ соогуур гараад, бушуухан ябаа һаа, амадаад урдань гараха хаб».

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

...гуушан хэлэ бэшэгэй хэшээлнүүд

LXII

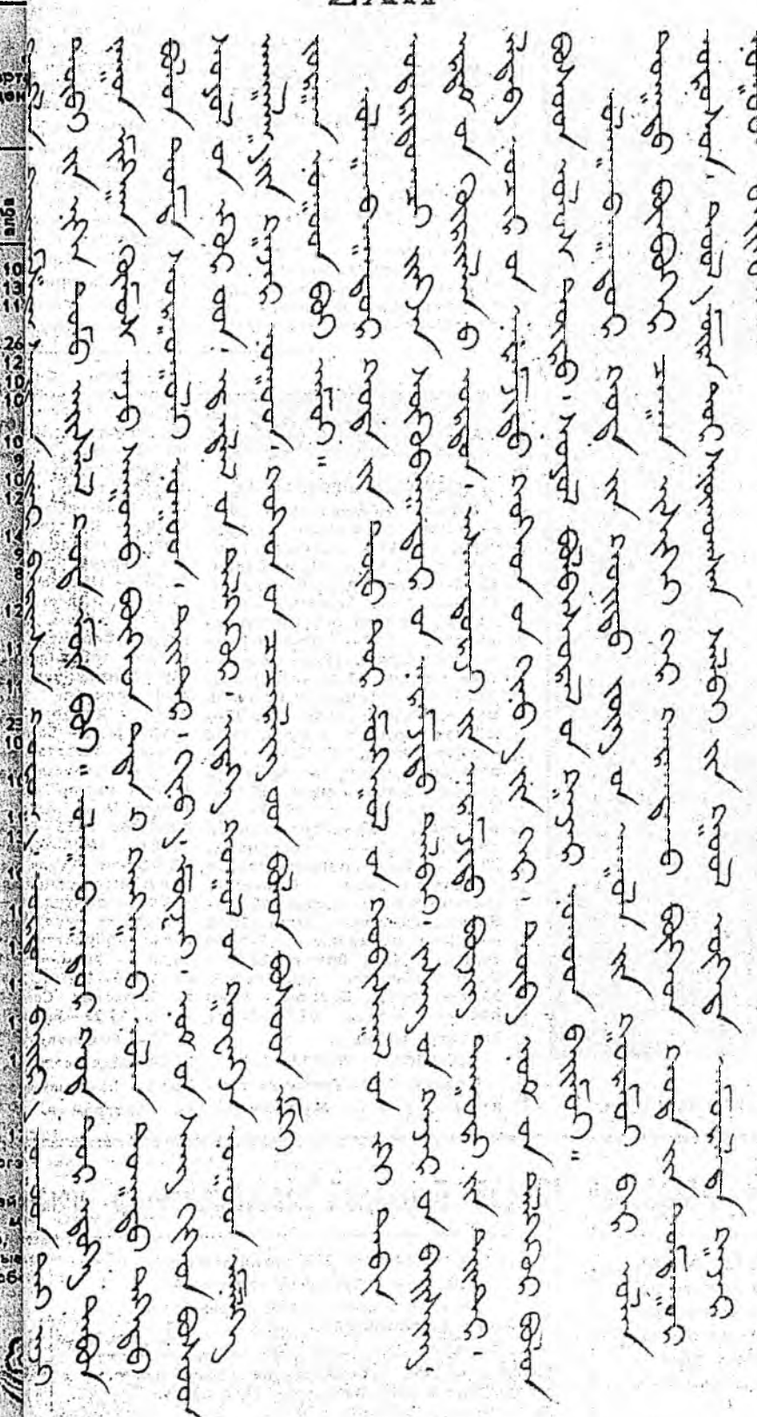

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД!

Хүндэтэ уншагшад!

Манай газетэдэ хуушан монгол хэлэ бэшэгэй хэшээлнүүд гаража эхилһээр жэлһээ үлүүхэн саг үнгэрбэ. Энэ үедэ жэра гараг хэшээл толилогдоод байна. Хуушан монгол үзэг бэшэгтэ һурахадань туһа хүргэнэйймнай түлөө баяр баясхалан хүргэнэн бэшэгүүд манай редакцида олон ородог. Заримыень толилһоншье байхабди. Мүн лэ шүүмжэлнэн, хэшээлнүүд алдуутай гарана гэнэн гомдолнуудшье уншагшадһаа ородог байха юм. Ондоошье һанамжануud байдаг гээшэ.

Харин мүнөө эдэ хэшээлнүүдэй саашанхи хуби заяа шиидхэхэ саг хүрэжэ ерэбэ. Тиимэһээ хэдэн асуудал, уншагшад, таанадай урда табиха зорилготойбди:

а) Энэ хэшээл дахин эхинһээнь үгэхэ гүбди!

б) Али эдэ хэшээлнүүдээ саашань үргэлжэлүүлхэ гүбди!

в) Хуушан хэлэ бэшэгэй хэшээлнүүдые яажа һайжаруулха, дутагдалнуудыень үсадхаха, алдууень заһаха, үлүүень хаяха, дутууень хүсэлдүүлхэ байнаб! Танай һанамжа.

г) Иигээд лэ эдэ хэшээлнүүдээ дүүргээ һаамнай дээрэ юм гү!

Эдэ бүхы асуудалнуудта таанадһаа харюу абаагүйдөө бидэ шиидхэбэри абаха шадахагүй байнабди. Тиимэһээ таанадай бэшэг, дурадхалнуудые ехэтэ хүлөэнэбди.

Харин мүнөө зунай амаралтыи хаһа болобо. Октябрь һара болотор хэшээл толилогдохогүй.

НЬЮ-ЙОРК.

Персидскэ тохойдохи дайнай үни үнгэрһэн байбашье, Ирагай үхибүүд хэдэн мянгаараа наһа барахаяа зандаа. Гарвардска университедэй эрдэмтэд иимэ тобшолол хэһэн байна. Тэдэнэй бэлдэһэн элидхэл соо тэмдэглагдһэнэй еһоор ерэхэ жэлэй туршада 170 мянган үхибүүд үбшэлжэ ба туража үхэхэ болоно.

Орон дотор элүүр энхые хамгаалха һалбариин байдал тогтонижонхой, саашадаа улам һайжарха гэжэ Ирагай правительствын, мүн баруунай журналистнуудай тэмдэглэһэн байбашье, тэндэхи медицинэ шахардуу байдалда оронхой гээд эрдэмтэд тоолоно. Ирагай правительствын түлөөлэгшэд иимэ шэнжэлгэнүүдые үнгэргэхэдэмнай һаалта хэгүй гэжэ тэдэ тэмдэглэнэ.

Ирагай больницануудаар ябахада, гуниг түрэмөөрэ байгаа гээд эрдэмтэд хэлэнэ. Эмшэлэлгын эмхи зургаануудта ам дом, түхеэрэлгэнүүд болон хүдэлмэрилэгшэд дуталдана. Тиимэһээ холерэ, тиф гэхэ мэтэ үбшэнүүд һүжэрэн дэлгэрнэ. Нэн түрүүн эгээн тулюур, ямаршье хамгаалалтагүй хүүгэд тэдээндэ нэрбэгдэнэ бшуу. Гэбэшье эгээн аюултай байдал үшөө тохёолдохоор хүлеэгдэнэ гээд тэдэ тэмдэглээ һэн. Зунай үедэ халдабарита үбшэнүүд һүжэрхэ гэжэ ойлгосотой. Энэ үедэ хүүгэд бүри олоороо наһа бараха байха гээд баясаагдана.

САН-ФРАНЦИСКО.

«Минии басаган ажал оложо ядаа. Тэрэ мүнгэгүй байгаа. Тиимэһээ аргаа һалахадаа, сэнхоор һүрэжэ, бээ алаа. Энэ шалтагһаа боложо, Советскэ Союзһаа ерэһэн олохон зон ажабайдалтаяа хахасаһан байна. Уг угсаатанайнь нютагай ажабайдал тон орео байшоо бшуу». Израильда Советскэ Союзһаа ерэһэн хүнүүдэй ажабайдал тухай Америкын Эн-Би-Си телекомпаниин нэгэ дамжуулга соо совет эрхэтэн байһан эхэнэр иигэжэ хэлэһэн байна.

«Юундэ иимэ юумэн болооб гэжэ ойлгохын тула гүнэгы шэнжэлэл хэрэгтэй,— гээд телекомпани тэмдэглэнэ.— Дэлгүүр дээрэ хубаагдадаг түлөөһэгүй хоолой хойноһоо зогсохонь гуниитай. Дэлгүүртэ ерээд, юушье абажа шүдахагүй байха гээшэ үйдхартай. Ажал оложо ядажа байгаад, «ажал хэхэ дурагүй хүн» гэжэ нэрл

Һурагшадай зунай амаралта

ЭНЭЭНҺЭЭ ДЭМБЭРЭЛТЭЙ ХЭРЭГ ҮГЫ

Республикын олонхи һургуулинуудта үндэһэн соёлоо, түүхэеэ, түрэл нютагаа, хизаар ороноо шэнжэлхэ талаар хүдэлмэри һүүлэй үедэ нилээд эдэбхижэ. Жэшээлбэл, Зэдын районой Алцагай дунда һургуулиин һурагшад нютагайнгаа түүхэ, уг гарбалаа шэнжэлхэ, тодоруулха талаар ехэ ороллолго гаргана. Суутай, бэлиг түгэлдэр уран гартан, дархашуул, Һиилүүршэд энэ нютагта олон байһан гэжэ элирээ. Зэлтэрын һургуулиин музейдэ Забайкалида хасаг сэрэгэй яажа бии болгогдоһон тухай һонирхолтой материал суглуулагданхай.

Гоё һайханаар шэмэглэгдэнхэй «Түрэл нютагни — Түгнын гол» гэһэн альбом Сүүлгын дунда һургуулиин музейдэ бии. Урданай буряадуудай, шэмээшэгүүдэй ажабайдал альбом соонь үнэншэмэ тодорхойгоор харуулагдана.

Һургуулиин үхибүүд граждан дайн тухай материалнуудые олоор суглуулна. Закаменск хотын 1-дэхи дунда һургуулиин түүхын багша Г. Н. Сергеева тусхай клуб эмхидхэһэн байна. Тус клубай гэшүүд Зэдын, Захааминай районуудай газар дээрэһээ барон Унгернын бандые намнаһан П. Е. Щетинкин тухай, тэрэнэй отряд тухай материалнуудые суглуулна, архивуудые шэнжэлнэ.

Баргажанай районой һургуулинуудай хизаар ороноо шэнжэлэгшэд нютагайнгаа дайнда унаһан зоной 773 нэрэ Дурасхаалай дэбтэртэ оруулаад байна. Баргажанай-Адагай дунда һургуулида «Дурасхаал» гэжэ кружок эмхидхэгдэнхэй. Партизан отрядай командир ябаһан Гуржап Очировай, танкистнууд аха дүү Козулинуудай нэрэмжэтэ үйлсэнүүдэй һайндэрнүүд Баргажанда жэл бүри үнэргэгдэдэг. Дайнай геройнуудай түрэл гаралнуудынь, хани нухэдынь заншалта болоһон энэ һайндэртэ заабол уригдадаг юм.

Саг түргэн ябадаг гээшэл даа. Бидэнэр дайнда ябаһан хүнүүд тухайгаа мүнөө хөөрэлдэхэ аргатайбди. Тэд хүн гээшэмнай мүнхэ бэшэ. Тиимэһээ дайнай ветерануудай хөөрөнүүдые миндаһан дээрэ буулгажа «мүнхэлөөд», Бэшүүрэй 1-дэхи дунда һургуулиин һурагшадай музейдээ хадагалжа байдагынь һайшаалтай. Тиигэжэ тэдэнэр «Дайнда хабаадагшад хөөрэнэ» гэһэн фонотекэтэй болонхой. Гадна фронтһоо эльгээһэн 200-гаад бэшэг суглуулагдэнхай. Энэ бухы хүдэлмэриие багшанар үбгэ һамган хөёр Петр Петрович болон Нелли Дмитриевна Коробенковтон хүтэлбэрилнэ.

Республикын олонхи һургуулинуудай «Һалбаран хүгжыш, байгаали!» гэһэн бүхэсоюзна аяншалгада хабаадажа, хүн зоной дунда экологическа эрдэм мэдэсэ дэлгэрүүлнэ. Һурагшад могоон ургамалнуудые, модонуудые тарина, экологическа зургэнүүдые бии болгоно. Энэ талаар Түрхэн, Зүүн-Мүрэнэй, Дэндэ-Заямхын, Ивалгын, Ёнгорбойн, Дэрээнэй дунда һургуулинуудые тэмдэглэмээр.

Кабанскын районой Селенгинскын 2-дохи дунда һургуули Буряадай эрдэмэй түбэй тусхай даабаряар «Селенгинскын ЦКК Сэлэнгэ мүрэнэй экосистемэдэ яажа нүлөөлнэбэ?» гэһэн темээр элдэб хүдэлмэри ябуулна.

Кабанскын дунда һургуулида «Хүн ба байгаали» гэжэ музей нээгдэжэ, ёһотойл экологическа хүмүүжүүлгын түб болгогдонхой. Үхибүүд байгаали шэнжэлхэ, адаглаһаа гадна районой заказникүүд болон Байкальскын заповедникэй ашаг үрэ тухай зондо хөөрэжэ үгэдэг юм.

Гэльбэрын дунда һургуулиин «Кокоринский» гэжэ заказник соо 11-дэхи классай бүлэг һурагшад 1986 онһоо эхилээд, жэл бүхэндэ хүдэлдэг заншалтай болонхой. Тэдэнэр үгы боложо байһан шубуу шонхор, ан амитадые, жэшээлбэл, боро хилэн (цапля), тохорюу, харсага, эрлиг миисгэй болон бусадые хамгаалха талаар ехэ хүдэлмэри хэнэ.

Һургуулиин үхибүүд юрэнхыдээ байгаали хамгаалха, аршалха хэрэгтэ ехэ эдэбхитэйгээр хабаадана. Экологиин эрдэм мэдэсэ дээрэ үндэһэлэгдэһэн һонирхолтой дурадхалнуудые оруулна, гол горхонуудые, оршон тойронхи байгаалиие сэбэрлэнэ.

Жэшээлбэл, Онохой поселогой һургуулинуудта экологическа хүмүүжүүлгын «Эко» нэрэтэй түб эмхидхэгдэнхэй. Ан амитадта болон байгаалида дуратай үхибүүн бүхэн энэ түбэй гэшүүн болохо аргатай. Байгаали хамгаалха талаар элдэб мүрысөөнүүд, конкурснууд эндэ үнэргэгдэдэг байна.

Новоильинскын дунда һургуулиин экологиин түбэй мэдэлдэ байгаалиин музей, теплицэ, биологиин кабинет, саад, тарилгын участок гэхэ мэтэ ородог.

Эдир аяншалагшадай республиканска станциин үүсхэлээр 1990 оной эмн Байгал нуурай Чивыркуйска тохой дээрэ экологическа Бүхэсоюзна нүүдэл лагерь эмхидхэгдээ һэн. Архангельска, Вологодско, Ленинградска областьнуудай, Удмуртын ССР-эй, Казахстанай эдир аяншалагшад эндэ суглараа. Манай республикаһаа Новокижингинскын аяншалагшадай станциин, «Тимуровец» гэжэ клубай гэшүүд хабаадалсажа, хамта дээрээ 100 гаран хүн суглараһан байна. Тэдэнэр яаһала ехэ хүдэлмэри хээ. Байгалай олон километр эрьеые бог шороойһоо сэбэрлээ. Гадна һайнаар амараа, урдань хаража үзөөгүй элдэб ургамалнуудые, жэмэсүүдые, амитадые, загаһадые хаража һонирхоо, олон шэнэ юмэ ойлгожо абаа. Гэхэтэй хамта эдир аяншалагшад Советскэ Союзай олон хото городуудай үхибүүдээр танилсаа, нүхэсөө, шэнэ дүүнүүдые, шүлэгүүдые сээжэлдээ гэжэ хэлэлтэй. Энэ ашаг үрэтэй, һонирхолтой аяншалга үхибүүдтэ наһан соонь мартагдахагүй байха.

Забайкальскын байгаалиин гүрэнэй национальна парк болон Буряадай ССР-эй арадай Эрдэм һуралсалай министерствын эдир аяншалагшадай станци Максимиха нууринда экологическа лагерь байгша ондо байгуулхаар хараална. Тус лагерьта манай республикын Новокижингинскын, Улаан-Удын 46-дахи, Баргажанай-Адагай һургуулиин эдир аяншалагшадна гадна Архангельскын, Курганай, Ленинградай, Киевэй түлөөлэгшэд хабаадахаар хүлеэгдэнэ. 1936 онодо Химни голоор Байгал шадар хэгдэһэн, олондо мэдээжэ болоогүй аяншалга тухай һонирхолтой материал Хяагта хотын 4-дэхи һургуулиин эдир аяншалагшад (хүтэлбэрилэгшэнь И. В. Протопопова) Обручевой нэрэмжэтэ музей сооноо олобо. Аяншалгые хүтэлбэрилэгшэ П. С. Михно (музейн хүдэлмэрилэгшэ) 1937 оной хашалга хамалгын үедэ тушаагдаһан юм. Наһа бараһан хойнонь хэрэгынь сагааруулагдаһан байна. Тэрэ аяншалгада олон аршаанууд, минералнууд олдоһон, суглуулагдаһан, карта дээрэ тэмдэглэгдэһэн байна. П. С. Михногой ябаһан замаар мүнөө зундаа аяншалга хэгдэхээр бэлдэгдэжэ байна.

Үхибүүдые байгаалида, түрэл нютагтаа дуратайгаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаададаг багшанар республика соомнай олон. Жэшээлбэл, Д. Г. Баяртуев (гэгээрэлэй хүдэлмэриин ветеран) З. В. Куликова, А. П. Антакшинова, Д. Б. Цыбикова (Баунт), С. И. Софронова, П. А. Бодрова (Мухар-Шэбэр), М. А. Колосова (Октябрьска район) В. В. Трескова (Кабанск), И. С. Танганов, С. В. Шагдурова (Захаамин), С. А. Цыдыпов (Хурамхаан) гэхэ мэтэ.

— Тиихэдэ һургуулиин үхибүүд Д-Н. Пурбуев (Гэльбэрэ), И. Заиграева (Турунтэево), Л. Нигматулина (Улаан-Удэ), О. Сорокина (Каменск), Б. Цыренторжиева (Мужыха), Б. Дымбрылова (Новоселенгинск) гэгшэд байгаали хамгаалха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадана.

Манай республикын һургуулинуудай хизаар ороноо шэнжэлэгшэдэй урда яаһала ехэ зорилго тавигданхай. Тэдэнэр хизаар ороноо гадуур нютагай зоной түүхэ, ёһо заншал, соёл болбосорол, аман зохёол шэнжэлнэ. Гадна оршон тойронхи байгаали хамгаалха хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулна.

Үхибүүд! Иигэһээ зунай амаралта эхилхэнь. Тэгэнадые түрэл нютагаа шэнжэлхэ талаар һонирхолтой аяншалганууд, хүдэлмэриинүүд хүлеэнэ. Зунайн амаралта ашаг үрэтэйгөөр үнэргэхын тулаа эртэнһээ бэлдэгты. Энээнһээ дэмбэрэлтэй хэрэг байхагүй.

Н. АЖЕЕВА,
Республикын эдир аяншалагшадай станциин хизаар ороноо шэнжэлгын таһагые даагша.

Буряад орондо буддын шажанай дэлгэрһээр 250 жэлэй ойдо

МЭЛМЫ[1] НЭЭГШЭ МИГЖЭД ЖАНРАЙСИГ

Бурханай шажан хадаа Монголоор дамжан, Буряад орондо дэлгэрһэн түүхэтэй. Тиихэдээ Бурхан багшаһаа (Будда, Шэгэмуни) эхилээд лэ, бүсад бурханууд, тэдэнэй нэрэнүүд буряад зондо мэдээжэ болоһониинь эли. Тэдэнэй нэгэн Арьяа-Баала бурхан болоно. Санскрит нэрэнь хадаа **Авалокитешвара**, түбэд нэрэнь **Жанрайсиг** юм.

Арьяа-Баала хадаа нигүүлэсхы сэдьхэлэй бодисада бурхан юм. Энэ бурханиие Хитадай буддизмда эхэнэр һүлдэтэй — Гуань Инь гэдэг байна.

Монголой соёлой жасын гаргаһан «Гал» гэжэ һонинһоо «Мэлмы нээгшэ Мигжэд Жанрайсиг» гэһэн материал абажа, уншагшадтаа дурадхаһан ушарнай нимэ юм: үе сагай эрилтээр хаа хаанагүй дуган дасан баригдажа, хуушанай соёлой һэргээгдэжэ байхада, бурханда шүтэлгын хүн бүхэнэй һэшхэлэй хэрэг гэжэ соносхогдоод байхада, буддын шажанай түүхэдэ хабаатай зүйлнүүдые зон мэдэхэ ушартай болоно бшуу. Миин лэ мухар һүзэг зоной дунда бадарха бэшэ, ушар удхые ойлгохо ябадал шухала.

ЖАНРАЙСИГ БУРХАН ТУХАЙ
Монголой соёлой жасын түүүлэгшэ Х. ГААДАН

БУРХАНАЙ шэдэ шадалые бэедээ шэнгээжэ, амитанай туһын хэрэг бүтээхэ гэһэн тангаригтай гурбан бурхан байдаг юм. Тэдэ хадаа **Жанрайсиг, Очирбаани, Манзушэри** болоно. Эдэ гурбан бурханиие **гурбан изагуурай тэнгэри** гэжэ шажанай түүхэдэ алдаршуулан ерэһэн гээшэ.

Жанрайсиг буохан энэрхы үйлэнүүдээр амитадые тэдхэхэ, Очирбаанинь нюуса шэдэ шадалые бэедээ шэнгээжэ, тэрээгээрээ амитадай туһые бүтээхэ, харин Манзушэри ухаан эрдэмэй шэмые бэедээ шэнгээжэ абаһан хадаа зондо оюун бэлиг соёрхожо, туһые гиигүүлхээр тангариг абаһан гэхэ.

Жанрайсиг (нюдөөр үзэгшэ) гэдэг үгые санскрит хэлээр Аблокетиварі (иигэжэ бэшээтэй.—Орш.) гэдэг, Очирбаани болбол санскрит үгэ, зааха гуйбажа үгүүлэгдэнэн, түбэдөөр Сандаг (нюусын эзэн) гэһэн удхатай. Манзушэриҥ санскрит үгэ, түбэд хэлэндэ Жамьян (зөөлэн аялгата) гэжэ оршуулагдаһан байна.

Энэ удэдэа дээрэхи гурбан изагуурай тэнгэриһээ Жанрайсиг тухай бидэ хөөрэе. Жанрайсиг хадаа юрэнхыдөө хорёод түрэлэй байдаг:

Хамагһаа муу заяа гэтэлгэгшэ Жанрайсиг;
Нюдэ онгойлгогшо Жанрайсиг;
Мянган нюдэтэ ба моторто[2] Жанрайсиг;
Зөөлэн соогто Жанрайсиг;
Зургаан үзэгтэ Жанрайсиг;
Гаадамбын үеынхинэй дүрбэн тэнгэриин Жанрайсиг;
Арбан нэгэн нюуртай Жанрайсиг;
Хасарваани Жанрайсиг;
Сэдьхэл эсэхэгүй Жанрайсиг;
Жанрайсиг— Ичиннорвын табан тэнгэри;
Жанрайсиг — огторгойн хаан;
Жанрайсиг Ичинхэрло;
Жанрайсиг Доржинямба;
Жанрайсиг Жалбажамса;
Найман аюулһаа абарагша Жанрайсиг;
Лёнхобо моторто Жанрайсиг;
Жанрайсиг Сухаваади;
Дүрбэн моторто Жанрайсиг гэхэ мэтэ болоно.

Ямаршье байдалай Жанрайсиг байбашье, барандаа нигүүлэсхы сэдьхэлэй эрдэмые бүтээдэг. Энэ эрдэмдэнь юун ороноб гэбэл; хамаг амитанай жаргалда харшалха шалтагаан бүгэдые арилгана; үбшэн зоболон, нүгэл хилэнсэг, арюун бэшэ ябадал, нюдэнэй гэм бүгэдые арюудхажа, өөрынгөө адисаар тэдхэнэ; эб зохисол хээд, сог ушарал, буян хэшэг, онол һургаалай эрдэм бүхэнөөр гиигүүлжэ, үгэнэ; дээдын болон шэдэ бүтээл олоходо, юрын зондо дарь түргэн туһалжа, хилэнсэг нүгэлһөө хахасуулжа үгэнэ; арюун шэмын дээдэ удхые мэдэжэ танилсахын мүрэтэ орохые соёрхоно.

Арюун бурхан Жанрайсигай эдэ бухы эрдэмдэ бидэнэр яагаад хүртэхэ болоноби бидиҥ? Жанрайсигые һанажа, бэшэржэ,[3]), үршөөлыень гуйжа байһанаа элирхэйлэн, тэрэнэй зүрхэн тарни-мааниин зургаан үзэгые (ум маа ни ба дмэ хум) уншаха хэрэгтэй болоно. Эдэ үзэгүүдэй удхые үзэбэл, маа ни гэдэгынь арга ба ехэ нигүүлсэнгын удха, ба дмэ гэдэгынь хоёһон (хогоосон) шанарые элирүүлэн онохо бэлиг юм. Тиимэһээ арга бэлигэй нэгэдэлые хослуулжа (нэгэдүүлжэ), ум гэзэшэнь лагшантай[4]), заврлигтай, хүсэлтэй Жанрайсиг ба хум үзэг нэмэхэдэ, шэдэ бүтээлые хайрлаг соёрходог Жанрайсиг болон согсолжо байһан удхатай.

Иигээд үзэхэдэ, маанийн зургаан үзэг нигүүлэсхы шанар үршөөдэг, бэлигэй ухаанай оюуниие соёрходог, бэе лагшан, сэдьхэл зарлигай шадалтай, шэдэ бүтээлые хайрладаг Жанрайсигни ээ-ээ гэжэ урин дуудаһан удхатай болоно.

Энэ зургаан үзэгые уншаха тус эрдэмые номдо заахадаа, иигэжэ һургадаг: зургаан үзэгэй изагуур ехэ тарниие нэгэ удаа уншаһанай бүянай согсосые тооложо баралгуй, даган дууряаһан тэдыгээр хилэнсэг бүгэдэ арилха болоно. Үргэлжэ уншажа ябаһан хүн оролдосо ехэтэй сэдьхэлтэн, түгэс буянтан болохо зэргэтэй. Баһа тэрэшэлэн эдэ зургаан үзэг дараалан, тэнгэри, тэнгэри, бэшэ, хүмүүн, адагуусан, бэрид, тамын амитадай муу үүдые хаажа, арюуханаар тониилхо мүрые үзүүлнэ. Мүн тэнгэри ба мамэ), газарай эзэн, шолмос, эрлигэй эзэн, ягшас, гараг (планетэ) зэргын олон ада тодхорһоо хамгаална. Мүн баһа саг сагай үбшэн, халуун, хүйтэн үбшэн, хиин ба бадаганай, шарын үбшэн мэтэһээ арилгаха гэжэ зааганхай.

Нэгэ үгөөр хэлэбэл, маанийн зургаан үзэгые нэгэ удаа уншабал, хамаг амитаниие зоболонһоо нэгэ удаа хахасуулха ушартай болоно. Олон удаа уншабал, тэды дахин хахасуулна.

Мигжэд Жанрайсиг (нюдэ онгойлгошо) болбол манай Монголдо бэеэ дааһан бэлгэ тэмдэг, өөрын эрхээр жаргахын сахиусан болгоһон бурхан юм. Мүн баһа нюдэ хараа хурса байлгажа, хуби заяагаа тэдхүүлхэ хүсэлэн энэ буянда шэнгэнэн байна. Тэрэ үеын Жанрайсиг болбол хотоло баясхалангай гэрэлэй дунда хүл дээрэнь зогсоон бүтээһэн, номгохон дүрэтэй, дүрбэн мотортой, хөёр мотортоо толи, аршаанай бумба бариһан, зүүн моторойнь альганай хэһэгтэ арюун үзэгтэй, тэрээн дээрээ аршаан дуһаажа, баруун моторойнгоо нэрэгүй, хургаар абажа, нюдэндөө түрхихэ тэмдэг харуулһан бурхан юм. Баһа гурбан шанхаа[5]) зогдортой, эрдэниин шэмэгээр толгойгоо шэмэглэһэн, үршөөл түхеөһэн мэлмытэй; арюун сэдьхэлэй һүлдэ болоһон хубсаһатай, эдир жабхалангай үнгые элэр харуулһан, хүсэлэн бүгэдые соёрхохо эзэн, бодогдохоор дүрэтэй бурхан байгаа.

Бидэндэ заларан ерэхэ гэжэ Жанрайсиг бурханда зорюулжа, маани урйхын урда уншадаг нэгэ мүргэлые оршуулан толилуулһаһаа:

Тунгалаг үзэсхэлэнтэ сагаан бэетэй,
Тогоологсон бурханаар толгойгоо шэмэһэн
Нинжын нюдоор амитадые болгоогшо
Кигүүлсэнгын санда һүгэдэн мүргэнэм,—

гэжэ зальбараад, маанийн 6 үзэгые хэдышье дахин хамаагүй уншажа болоно гэдэгые эсэстэнь дурдахые хүсэнэб.

МОНГОЛДО МИГЖЭД ЖАНРАЙСИГ БУРХАНИИЕ БҮТЭЭҺЭН ТҮҮХЭҺЭЭ
[Түүхэшэн Д. ДЭМБЭРЭЛ].

1911 оной 12-дохи һарын 16-да Богдо гэгээниие шэнэ Монгол улас түрын хаан болгожо үргэмжэлһэн юм. Богдо гэгээн өөрөө шууд оролсон, засагай газарые байгуулаа.

Шэнэ Монгол уласай хаан Богдо гэгээн хадаа Монгол ороной бэеэ дааһан түүхэ дурасхаалда зорюулжа, монгол арад түмэнэй улас түрын мэлмын нээгдэһые тэмдэглэжэ, Мигжэд Жанрайсиг бурханиие бүтээлгэһэн байна.

Мигжид Жанрайсиг бурхан болбол маша нарин уран хиисэтэй, үндэр, һүрөөтэйгөөр харагдадаг, хосгүй нангинаар шүтэмөөр ба даган зальбармаар бүхэли бүтэн гайхамшагта томо бүлэг бүтээл бэлэй. Скульптурна энэ Мигжэд Жанрайсигһаа гадна **Гүүсүнтүгийн дэн** гэдэг гурбан бүтээл энэ бүлэттэ ороно. Мигжэд Жанрайсиг бурханиие тойруулан, нэгэ түмэн Аюуша бурханиие бүтээжэ, **Гүү** шүтээн гэһэн юм. Аюуша болбол наһанай бурхан шүтээн байһан ушарһаа Монгол уласай бээ дааһан ута удаан, эгүүридэ мунхэ байлгые бэлгэдэнэ. Мигжэд Жанрайсиг бурханиие тойруулан, нэгэ түмэн гурбан мянган Аюуша бурхан залаһан гэжэ Богдо хаанта Монгол уласай Хяагтын 12 үртөөгэй дарга Дэмбэрэл тайжын бэшэжэ үлөөһые хэлэхэдэ, үлүү болохогүй бээ.

Сүн шүтээн гээшэнь зэд барай мянган «Жадамба» — гүн ухаанай хүлигэн судар юм. «Жадамба» судар гээшэ монголшуудай оюун сэдьхэлэй баялигай арьбажуулха удхын һүлдэ болоно. **Туг** шүтээниинь болбол Бурхан багшын найман субаргые хэлэжэ байна. Энэ найман субарга хадаа мүнөөнэй эхэ нялха хөёрой түбиин дэбисхэртэ бариг даһан ульгэртэй. Тиигэжэ Гүүгийн дэн (шүтээн). Сүнгийн дэн, Түнгын дэн гэһэн гурбан бүтээл **Гүүсүнтүгийн дэн гэдэг** шүтээн хамтаржа, Мигжэд Жанрайсиг бурханай бүхэли бүтэн согсолбори болон бодоһон юм.

Мигжэд Жанрайсиг дуганай бахана модые абаха, арюун үйлэтэй, номой хубсаһатай, сожон гэжэ уншалгатай дүрбэн гэлэн хүниие эльгээһэн байна. Хараагай Ноён уулын һалаа болохо Тарниин уулаһаа улаан нараналр модоо отолон абажа, арбан тэргэ залган, зуһэ ниилэнэн олон сарта хуллэжэ. Ганданай үндэр дэжэн сүшээг доро ерэһэнэй удаа, дала мүргөө тээжэ, дуганай һуури табиһан газарта хүргэһэн байна.

Ноён уула ба тэрэнэй һалаа уулада монгол туургатнай элинсэг гарбал Хунну уласай дээдэ изагууртанай арюун шарил бии юм. Монгол уласай бээ дааһанай дурасхаал болгон, нангин шүтээн Мигжэд Жанрайсигай дуганай бахана болохо модые түүхэтэ энэ газарһаа абаһан ушарынь тэрээнһээ удхатай юм даа.

Мигжэд Жанрайсиг бурханай үндэр дуганай барилгада олон мянган һүзэгтэнэй шэн сэдьхэлһээ гарта, хүлтөөрөө оролсожо байһанай тодо нэгэ жэшээ дурда». Барилгада хэрэглэхэ уһа зөөхэдөө, одагуусан амитадые зудэрөөжэ зобоохогүй гэжэ үндэр дуганай эрьеө хүрэтэр һүзэгтэйшүүл баруун зүүн хөёржэгүүр боложо, һубарин һуугаад, гэр гэрһээ абажа ерэһэн, гол түлэб мүнгэн, гуулин бүһэлүүр шэмэгтэй агар зандан гу, али үлэмжэ һайн модоор хэһэн хувинуудые (тудхуур, һуулга, бидруу — Орш). гар дамжуулан, Туула гол руу ябуулдаг байба. Сэбэр тунгалаг уһатай хувин гар дамжан, нара зүб эрьежэ, Туулын голой уһан таһаралтагүй шудхарһаар байгаа.

Ара-Хангайн аймагай Хайрхан сомоной харьяата номшо мэргэн габжа Дамдин обогтой Сэмбээжав иигэжэ дурдан хөөрөө бэлэй:

— Мигжэд Жанрайсиг бурхан болбол үнэтэ эрдэниин согсололтой шүтээн байһан Мигжэд Жанрайсиг бурханай бэеые, хуушанай хэлээр хэлэбэл, хутагын зуааан үнсэгэй шэнэн зүйдэлтэй сэбэр шэжэр алтаар бүрижэ, магнайдань томо хэмжээнэй эрдэни шулуун гоёолто хэжэ, шэмэглэлдэнь шүрэ субад, оюун гэхэ мэтэн олон янзын эрдэни шулуунуудые хэрэглэһэн байгаа.

Бурханай хөёр талаар маша ехэ урлалтай алтан манжалга[7]) намируулһан байгаа. Эдэ бүгэдэ хадаа Монгол ороной бээ дааһан түүхэн дурасхаал бологшо Мигжэд Жанрайсиг бурхан бүтээхэдэ, арад түмэнэй оюун сэдьхэлээ, һүзэг башэрэлээ, хүшэ хүрэнгөө нэгэдэн ниилэһые харуулна.

Мигжэд Жанрайсиг бурханиие бүтээгээд, ехэ арамнай гэхэ гу, али **дашанима арамнайе** гурбан хоногто хүрэжэ, һүзэгтэн ойоороо баясаһан байгаа. Богдо гэгээнэй шадар лама Ховрог, Хиа лама Намжил, Лхамсүрэн шүхэршэ гэхэ мэтэн хүнүүд арамнайе зохёон байгуулжа хуруулһан юм. «Удэхэ малай зуһэ нэгэн, өөдэлхэ зоной үгэ нэгэн» гэдэг үгын ёһоор, ехэ арамнайда зорюулан, Толгойын Баян-Гол Баруун, Зүүн Түрүү, Долоон худагһаа наашанхи нютагта гол түлэб улаан-хээр шарга зэргын зуһэ ниилэнэн 1000 гүү зэллүүлэн барижа, сэгээ бэлдэжэ, хуралай һүн сагаан манжые барижа байһан түүхэ мэдээн болбол монголшуудай ажахын баян, амтатай, элбэг дэлбэг эдеэтэй байһан хосгүй. Баримтые нэхэбэл, иимэ.

Мигжэд Жанрайсиг бурханай мүргэлые хэхэ удэр бүхы Халха Монголой ороной зон хэрэлдэхэ, муу үгэ, хараал шэрээл хэлэхые, арби уужа, оюун бэлигэй мунхаруулха зэргын алибаа муу юумые сээрлэн, амитан бүхэнэй алишье тэбшэн, энхэрэл үршөөлтэй байгты гэһэн Богдо хаанай лүндэн дэлгэрэһэн байгаа. Энэрхы ёһоной энэ гурим журамые мөн-

1) Мэлмы нээгшэ — нюдэ онгойлгогшо (мэлмы — нюдэн гэһэн удхатай хуушанай үгэ.
2) Мотор — гар.
3) Бэшэрхэ—зальбарха.
4) Лагшан—бэеын энхэ элүүр.
5) Мам—шудхэр, ороолон.
6) Шанха—һамнагдаһан үнэн.
7) Манжалга — үргэн миндаһан

ГАБШАГАЙ ҺАРА СОО

Оршон тойроноо хамгаалгын бүхэдэлхэйн үдэртэй дашарамдуулан, июниин 2-һоо июлиин 2 хүртэтэр оршон тойронхи байгаалида ариг сэбэр болгохо габшагай һара соносхогдонхой.

Бодото дээрээ иимэ шэглэлтэй хэмжээ ябуулганууд май һарын, һүүлшын үдэрнүүдтэ эхилэнхэй, гэбэшье июниин 1-нэй үдэр, гарагай долоондо олониитын дэмжэлгэтэй, һайн эмхидхэлтэй ехэ ажал хэгдээ. «Сосновый бор» болон Улаан-Удэ шадар байрлаһан сэрэгэй хидэй энэ хэрэгтэ оруулһан хубитань ехэ. Тэдэнэй талаһаа энэ хэмжээ ябуулгада 16 бульдозер ба грейдернүүд, 50 автомашина үгтэһэн, 2500 хүн хабаадажа, 5300 гектар газар, тэрэ тоодо 2400 гектар ой модон элдэб бог шороойһоо сэбэрлэгдэһэн байна. Тиигэжэ тэдэнэр 100 мянгаад түхэригтэй ажал хэбэ.

Улаан-Удымнай дүрбэн институдай, лесотехническэ техникумэй студентнэр үрэ жэмэс ургуулдаг станциһаа Ленинэй нэрэмжэтэ тосхон хүртэрхи талмайе сэбэрлээ. Багшанарай институдһаа 100, соёлой институдһаа 30, ой модоной техникумһээ 70 студентнэр эндэ хүдэлбэ.

Технологическа ба худөө ажахын институдай студентнэр болон бусад удаадахи ээлжээндэ хабаадахаар хараалагдана. Ой модоной ажахын техникумэй студентнэр эдэбхи үүсхэл гаргажа, үшөө нэгэ субботнигто хабаадалсахань.

Мүн промышленна бусадшье предприятинуудые энэ һайн һайхан хэрэгтэ өөһэдынгөө хубитые оруулха байха гэжэ найдажа, мэдээсэл эльгээхыень хүлеэнэбди.

К. ХАНТАЕВА.
Байгалай жасын Буряадай таһагай олониитын Сэведэй түрүүлэгшэ.

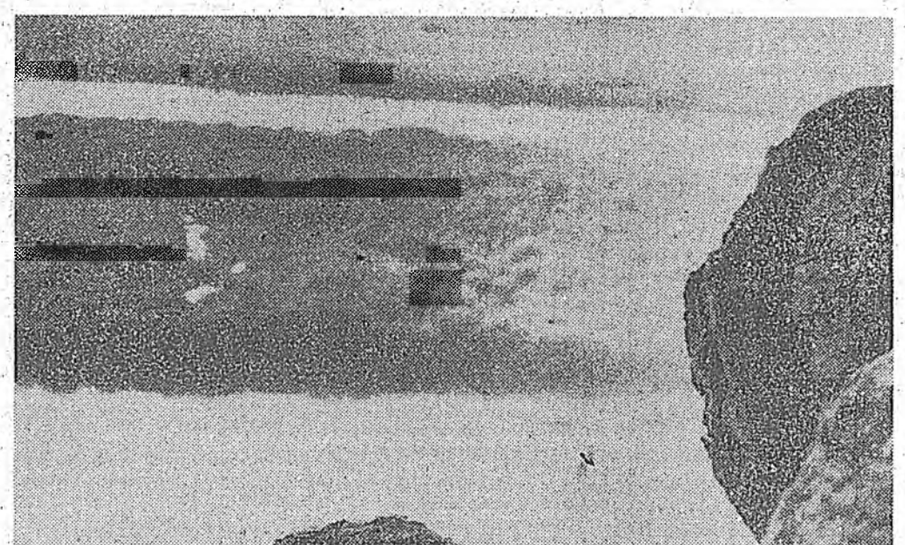

Орьёл хабсагайн оройһоо.

В. ПЛУТЫН фото.

ПРАВДА Бурятии мүнөөдэрэй номерто

Долоон хүтэлбэрилэгшэдэй Лондондо болохо зөвлөөндэ ерэһэн урилгые СССР-эй Президент тогтоон өгөөбэ. Иимэ мэдээсэлээр «Правда Бурятии» газетын мүнөөдэрэй номер эхилнэ.

«Республика мүнөөдэр» — иимэ гаршаг доро мэдээсэлнүүд олоороо үгтэбэ. «Восток-гидромонтаж» нэгэдэлэй Гусиноозерскдохи хабсаралгын управленийн ахам А. Б. Аушановтаа рэлдөөн эдэ мэ дунда онсо һуурь хоерэлдөөн даанхай байха гэжэ гаршагтай.

Партком, мүрысөө ойлгосонуудай байдалда ямар ут тийна организацие ябуулгые эдэбхи лаар мүнөө юун асуудалнуудаар С равленийн болон талаар Сибириин кафедрын доцент ков һанамжануудаа

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—«Үглоо». 10.05 — «Плач перепелки». 7-дохи сери. 11.15— Хүүгэдтэ дамжуулга. 12.15 — Мультфильм. 12.35— Совет дуунай концерт. 13.00— Шэнэ һониной албан. 13.15— Шухала асуудалаар репортаж. 13.30— «Рудольфио» —фильм-зүжэг. 14.45— Баримтата фильм. 15.35— Концерт. 16.00—«В стремнине бешеной реки». 2-дохи сери. 17.15— Абьяас шуналтай хүнүүд. 17.30 —Мультфильм. 17.40 — «Три веселые смены» — үхибүүдтэ фильм. 2-дохи сери. 18.45— Баримтата фильм. 19.00—Манай саад. 19.30—Шэнэ һониной албан. 19.45 — Мультфильм. 20.00— «Будь проклята война» — совет-герман баримтата фильм. 2-дохи фильм. 20.35— Залуушуулай уран бэлиг. 20.50 — «Плач перепелки». 7-дохи серн. 22.00— Время. 22.40— Уран зохёолшод дайн тухай. 23.40—«Город Зерро»— уран һайханай фильм. 01.20—Шэнэ һониной албан.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглоонэй гимнастика. 9.15 — Мультфильм. 9.50—Адам Смит зоери. 10.30—«Зо зуурай» 11.00 — гимнастика. 11.30— новременной ит һайханай фильм. новые Сталин ...нэн». 13.20—«Ондо 13.50 — Кристиан шэдитэ моодо. дэй артистнууде 15.20 — Шэтэнэ 15.45—«...А шариг бүүдтэ фильм. нуудта баримтата рядай телевиден Мультфильмнууд. лын галнуудь 18.40— Худовгэй гүүд. 18.55— Бай Доодо Үшөөтэй 19.45— Сэлэнгын логиин талаар ди логшо Н. А. Алд рэлдөөн. 19.55— Ба даар). 20.10— М РСФСР-эй Хуули депутадые хамгаа —Соносхолнууд. —Мэдээсэлнүүд. галан нойрсогты. 21.30 — Ритмичес ка. 22.00—Время. эй Верховно Сов дээрэ. 23.25—Барим 23.50— Ехэшүүлдэ 24.00—Мэдээсэлнуу Уран һайханай-т скэ программа.

ССР-эй Советэй диумдэ

никтын боло удта удаан са йгөөр хүдэлмэ түлөө Буряадай но Советэй Пре оной июниин Буркоопсоюзай үүлэгшын орлог Потельхонови ай ССР-эй Вер Президиумэ амотаар шагнаг

* * *

арадай һурал профсоюзуудаа эбхитэйгээр хү нь түлөө Буряа рховно Совет 1991 оной ию казаар Буряада союзуудай һурал ска түбэй ди Доржиевна Сүх ликын Верховн идиумэй Хүндэ ар шагнагдаа.

ИДОО

эгээн түрүүлэн юз хонидойнгоо эхилбэ. Тус олон бэшэ юм. элбэг, һайнаар ронид ногоондо түргэн таргал хоороо. Тии хонитой ота усалгатай хүдэл ж ажахыда 5900 даха юм.

...ЛЬМГ ҮН ...ЛИК ...ОГ ХАЛЬМ

...гэ нютагай про ...д телевиденин гаража, харагшүүлаа. Ушарынь ...бологшо халь ...дуудай ажабай ...ихын тула Халь ...дио-дамжуулгын Буряадай Гос ...уулганууддаараа ...хэлсээ баталаа ...гэнэй ёһоор ...журналистнуу ...нэдынгөө про ...эн юм. Буряадта бо телевиденин хальмаг хэлээр ...лгын ахалагша Каляева, ре ...агушева, абяа ...ссер А. С. Лид ...— гэжэ теле ...даргын ор ...чиева хэлэбэ.—

1921 оной декабриин 21-һээ гара

РСФСР ...ублик

Компартиин реск заседани дээрэ э ...лмэриин байдал ...н райкомой нэгэд ...чимитовэй мэдээ Районой парт ...ое эдэбхи үүсхэл ...дааһаань гаргах ...й, эдэбхитэй болг ...р зарим тэды ...гэдэ заседани д Хэдэ хэдэн парт ...саашанхи ажал ...тодорхойлогдонх совхозой, Улаан ...рикын, 38-дахи партийна эхин ...кал ябуулга нилэ ...а КП-гэй райком ...зацинууд парти партийна организ ...нистнуудай эдэбхи ...талаар горитой ...ийаар.

...партийна органи ...эрилтэнүүдтэ таа ...ын ажабайдалда ...ргэдэхэхэ шэглэлт

МОНГОЛОЙ РЕСПУБЛИКЫН П ЗАРЛ

1991 оной фев Улаан-Баатар хот 33-дахи дугаар

МИГЖЭД ЖА ШҮТЭЭНИИЕ ЗАЛАХА Т

1. Монголой түү ...г залгаһан хосгүй ...лэй нэгэн. Мигжэ ...бүтээн залаха ту ...наашаалгада үнд ...ааһан ута удаан, ...шүтээниие бүтээн ...лаар Монголой со Монголой Урашуу ...хорооной дэбис ...лые эүйтэй гэжэ

2. Мигжэд Жанр ...ниие бүтээн залаа ...лан, үргэн түмэн ...рийн хажуугаар х ...дэнинн эүйл, үнэ ...хэрэгтэй эөөрние ...тусэбһоо гарган. 1994 ондо МНР-эй ...ноор 70 жэлэй ой ...луулан арамнайла ...жээ абахые МНР ...газарта даалгаха.

МНР-эй П.

(Ц. ДОНДОГОЙ бу

Эмхидхэн байгуулагшад: Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнуудэй Совет, РСФСР-эй КП-гэй Буряадай